

AASTARAAMAT 2018

**ÜLEVAADE RAHAPESU ANDMEBÜROO
TEGEVUSEST 2018. AASTAL**

TALLINN 2019

SISUKORD

EESSÕNA	4
1. RAHAPESU ANDMEBÜROO 20	6
2. AASTA 2018 EESTI RAHAPESU TÕKESTAMISE SÜSTEEMIS	14
2.1. Finantssüsteemi rahapesuriskid	14
2.2. Virtuaalväeringutega seotud riskide esiletõus	17
2.3. Eesti rahapesu tõkestamise süsteemi edasiarendamise võimalused	18
3. ÜLEVAADE RAHAPESU ANDMEBÜROO TÖÖTULEMUSTEST 2018. AASTAL	20
3.1. Ülevaade büroole laekunud teadetest ja nende analüüsimisest	20
3.2. Ülevaade büroo edastatud materjalidest	24
3.3. Riigisisene ja rahvusvaheline koostöö	27
3.4. Järelevalve	30
3.5. Tegevuslubade väljastamine	32
4. RAHAPESU KOHTULAHENDID 2018. AASTAL	34
4.1. Kriminaalmenetlused	34
4.2. Halduskohtumenetlused	35
5. RAHAPESUSKEEMID	36
5.1. Digimaailma kasutamine reaalse raha kättesaamiseks pettuste teel	36
5.2. Pettused väikelaenufirmade vastu	37
5.3. Kahtlase päritoluga rahavood legaalses äris	38
6. RAHVUSVAHELISED FINANTSSANKTSIOONID	39
7. ETTEVAATAVALT AASTASSE 2019	40

EESSÕNA

HEA RAHAPESU ANDMEBÜROO AASTARAAMATU LUGEJA!

2018. aastal olid nii Euroopa Liidus kui ka Eestis rahapesu tõkestamise süsteemis vaieldamatult kõige tähtsamad järjest tähelepanu pälvinud tõsised rahapesu tõkestamise probleemid erinevate liikmesriikide pankades.

Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise valitsuskomisjon analüüsis toimunud rahapesujuhtumite valguses võimalusi tugevdada Eesti rahapesu tõkestamise süsteemi. Tutvustame aastaraamatus rahapesu andmebüroo üldisemat vaadet toimunule ning tähtsamaid muutmisvajadusi rahapesu tõkestamise süsteemis.

2018. aastal saime taas mitu teadet terrorirünnakutest Euroopa riikides. Ehkki Euroopa terrorirünnakute arv on olnud pigem langustrendis, on kõigis meie piirkonna riikides endiselt aktuaalsed terrorismi rahastamisega seotud maksete tuvastamine nii konfliktipiirkonnast naasvate välisvõitlejate ja radikaliseerumisohuga isikute kui ka rahvusvaheliste finantsteenuste kasutamisel terrorirühmituste tegevuse rahastamiseks legaalsete majandustehingute katte all.

Rahapesu andmebüroo jaoks on 2018. aastal esilekerkinud riskidest üks tõsisemaid virtuaalvääringute teenusepakkujate arvu ülikiire kasv ning sellega seotud riskide suurenemine. Peatume sel teemal ning selgitame aastaraamatus meie arusaama regulatsioonide muutmise vajadusest pikemalt.

2017. aasta hilissügisel jõustunud uue rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse täitmine, sealhulgas Euroopa Liidu rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise direktiiviga toodud muudatuste praktiline rakendamine, on rahapesu tõkestamise valdkonnas olnud nii kohustatud isikutele kui ka riigiasutustele üks olulisemaid küsimusi nii möödunud kui ka sel aastal. Mitmest meedia tähelepanu pälvinud juhtumist ilmneb, et rahapesu tõkestamise tähtsustamise vaates on Eesti teenusepakkujatel palju arenguruumi, et pöörata tähelepanu riskipõhise lähenemise alusel olulisele ning kõrvale jätta ebaoluline. Teiselt poolt vajame ilmselt ühiskonnas rohkem aega ja praktikat harjumaks sellega, et näiteks pangas või notari juures tekkinud küsimused majandustehingus kasutatava raha päritolu või äripartneri tegevuse kohta on muutumas üheks osaks tavapärasest ja rutiinsest finantshügieenist.

Rahapesu ja terrorismi rahastamine on ülemaailmsed probleemid. Rahapesu andmebüroo on kahe rahvusvahelise võrgustiku, Egmont Grupi ja Euroopa Liidu andmevahetusplatvormi FIU.net osaline. Oleme uhked enda panuse ja meie rahvusvahelise koostöö kvaliteedi üle. Ka möödunud aastal saime mitut välispartnerit aidata nende jaoks tähtsa infoga. Märkimist väärib, et rahvusvahelises koostöös on rahapesu andmebüroode tavapärase infovahetuse kõrval tekkinud rohkem kontakte nii välisriikide

uurimisasutuste kui ka finantsjärelevalveasutustega. Rahapesu andmebüroode ning uurimisasutuste koostöö ja infovahetus finantsjärelevalve ning rahapesu tõkestamise järelevalveasutustega nii riigisiselt kui ka teistes riikides on üks võti paremaks riskide tajumiseks ning rahapesu ja terrorismi rahastamise süsteemi tugevdamiseks.

Möödunud aastal jätkusid meilikontode ülevõtmise ja valearvete saatmisega ettevõtetelt väljapeteturahapesemise juhtumid. Kirjeldame skeeme, millega Eesti elanikelt kübermaailmas raha välja petetakse ning kuidas pahaaimamatuid töötajaid kasutatakse ära rahvusvahelistes rahapesuskeemides. Esitame tähelepanekuid

kahtlase päritoluga rahavoogude segunemisest legaalse äritegevuse rahavoogudega. Nendest ja teistest teemadest saab täpsemalt lugeda aastaraamatu järgnevatest peatükkidest.

1. juulil 2019 tähistab rahapesu andmebüroo oma 20. sünnipäeva. Seetõttu peatume aastaraamatus sel korral veidi ka rahapesu andmebüroo varasemate aastate tegevustel. Head lugemist!

Madis Reimand
rahapesu andmebüroo juht

1. RAHAPESU ANDMEBÜROO 20

1. juuli 1999	luuakse rahapesu andmebüroo (RAB), mille juht on Arnold Tenusaar, ning jõustub rahapesu tõkestamise seadus
Jaanuar 2000	toimub esimene MONEYVALi kontrollvisiit
2000	Eesti Pangaliidus luuakse rahapesu tõkestamise toimikond
16. mai 2000	Eesti RAB saab Egmont Grupi liikmeks
18. märts 2000	Siseministeriumis moodustatakse rahapesu tõkestamise ametkondade vaheline koordinatsioonikomisjon
1. jaanuar 2002	tööd alustab Finantsinspeksioon, kui ühendatakse Eesti Panga Pangainspeksioon, Rahandusministeriumi haldusalas tegutsenud Kindlustusinspeksioon ja Väärtpaberinspeksioon
November 2002	toimub teine MONEYVALi kontrollvisiit
1. jaanuar 2004	jõustub põhjalikult muudetud rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus (toonase lühendiga RTRTS), RABi koosseisu suurendatakse 8 töötajani
9. august 2004	RABi juhiks saab Raul Vahtra
11. mai 2006	Rahandusministeriumis luuakse rahapesu tõkestamise valitsuskomisjon ja turuosaliste nõukoda
1. märts 2007	RABi koosseisus luuakse kriminaaltulu talitus
1. jaanuar 2008	jõustub uus rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus (RahaPTS) ning RAB saab uue infosüsteemi RABIS
Veebruar 2008	toimub kolmas MONEYVALi kontrollvisiit
1. jaanuar 2010	RABi kriminaaltulu talitusest saab iseseisev büroo
22. jaanuar 2010	jõustub makseasutuste ja e-raha asutuste seadus (MERAS)
2. jaanuar 2013	RABi juhiks saab Aivar Paul
November 2013	toimub neljas MONEYVALi kontrollvisiit
1. aprill 2016	RABi juhiks saab Madis Reimand
26. november 2017	jõustub põhjalikult muudetud RahaPTS

Rahapesu tõkestamise süsteemi alguseks Eestis võib pidada 1. juulit 1999, mil toimus kaks märgilise tähendusega sündmust: tegutsema hakkas rahapesu andmebüroo (RAB) ning jõustus rahapesu tõkestamise seadus. RABi esimene juht oli Arnold Tenusaar.

Vähem kui aasta pärast, 16. mail 2000, võeti Eesti RAB Egmont Grupi liikmeks. See oli suur tunnustus ja märk sellest, et Eesti rahapesu tõkestamise süsteemi võeti tõsiselt ka rahvusvaheliselt.

Uue millenniumi esimesel kümnendil loodi mitu rahapesu tõkestamise süsteemis ka praegu tähtsat rolli mängivat asutust ja võrgustikku: 2000. aastal rahapesu tõkestamise ametkondade vaheline koordinatsioonikomisjon ning Pangaliidus rahapesu tõkestamise toimikond; 2002. aastal Finantsinspeksioon; 2006. aastal rahapesu tõkestamise valitsuskomisjon ja turuosaliste nõukoda. Viimase peamised ülesanded on suurendada ettevõtjate teadlikkust rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamisest ning anda neile võimalus kaasa rääkida neid puudutavate rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamisega seotud õigusaktide väljatöötamisel. Nõukotta kuuluvad erinevate ettevõtjate liitude ja teiste teemaga kokkupuutuvate ametite esindajate kõrval ka Rahandusministeeriumi töötajad.

Jaauanuaris 2000 toimus esimene MONEYVAL¹ hindamine Eestis. Hindamiseksperdid ütlesid, et kuigi Eesti on astunud tõsised sammud rahapesu tõkestamiseks – näiteks on vastu võetud rahapesu tõkestamise seadus, kehtestatud kahtlastest tehingutest teatamise kohustus, loodud RAB –, on süsteemis terve hulk arendamist va-

¹ MONEYVAL (Committee of Experts on the Evaluation of Anti-Money Laundering Measures and the Financing of Terrorism) on Euroopa Nõukogu rahapesu ja terrorismi rahastamise vastu võitlev ekspertkomitee. MONEYVALi (endise nimetusega PC-R-EV) asutas 1997. aastal Euroopa Nõukogu ministrite komitee, et korraldada nii enda kui ka üksteise hindamist rahapesuvastase võitluse meetmetes, mis on kehtestatud Euroopa Nõukogu riikides, mis ei kuulu FATFi (FATF = Financial Action Task Force, eesti keeles rahapesuvastane töökind on riikide valitsuste vaheline organ, mis töötab välja rahapesu ja terrorismi rahastamise vastase võitluse standardeid ning meetodeid ja edendab sellealast poliitikat).

javaid kitsaskohti, näiteks on rahapesu definitsioon liiga kitsas, puudub võimalus võtta rahapesus vastutusele ka juriidilisi isikuid, konfiskeerimine on võimalik üksnes vähestel juhtudel jne.

Novembris 2002 oli teine MONEYVALi hindamine Eestis. Hindajate arvates oli probleemne süsteem, kus rahapesu menetlust saab alustada ilma, et eelkuriteos oleks süüdimõistev otsus jõustunud, kuid rahapesus süüdimõistmisele peab eelnema süüdimõistev otsus ka eelkuriteos. Samuti märgiti, et konfiskeerimise võimalusi tuleks laiendada ning see peaks olema rahapesukuritegude puhul kohustuslik. Leiti, et RABi ressursse tuleb suurendada, et kasvaks võimekus saabunud teateid analüüsida ja uurimisse saata. Positiivsena tunnustati Eesti edusamme rahapesu ennetamisel, sealhulgas jaauanuaris 2002 loodud Finantsinspeksioonile järelevalveülesande panemist ning krediidi- ja finantseerimisasutuste litsentsimist Finantsinspeksiooni poolt. Samuti toodi esile, et Eesti on ratifitseerinud Strasbourg'i ja Viini konventsiooni.

Jaauanuaris 2004 jõustus põhjalikult uuendatud seadus, muu hulgas muudeti nimetust, mis on nüüdsest rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus (RahaPTS). Seadusesse lisati terrorismi rahastamise regulatsioon. Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamiseks pandi krediidi- ja finantseerimisasutustele kohustus kontrollida kliente etteantud nimekirjade alusel. Seaduse subjektide ringi laiendati Euroopa Liidu teise rahapesu tõkestamise direktiivi nõuete järgi ning lisati kohustatud subjektide hulka valuutavahetus- ja rahasiirdamisteenuse pakkujad, advokaadid, notarid, audiitorid ning maksunõustajad. Valuutavahetusteenuse pakkujatele seati kohustus end registreerida. Muutusid ka RABi ülesanded: lisandus järelevalvefunktsioon, RAB sai õiguse anda haldusakte, muu hulgas peatada tehing kuni 2 tööpäevaks ja arestida vara kuni 10 tööpäevaks.

Jaauanuaris 2008 jõustus uus RahaPTS, millega võeti Eesti õigussüsteemi üle kolmandast rahapesu tõkestamise direktiivist 2005/60/EÜ tulenevad põhimõtted. Senisest

täpsemalt reguleeriti olukorrad, mille puhul peab kohustatud isik kliendi isikusamasuse tuvastama ja seda kontrollima. Enamikul juhtudel saab toetuda krediitiasutuse poolt juba tehtud isiku tausta kontrollimisele, kuid näiteks kõik finantsteenuste osutajad peavad ärisuhte loomisel kohtuma kliendiga vähemalt esimesel korral näost näkku. Uue nõudena pidi kohustatud isik, välja arvatud krediitiasutus, teatama RABile igast tehingust, kus sularahas või muus vääringus tasutakse 500 000 krooni või enam. Krediitiasutusele kohaldus niisugune teatamiskohustus juhul, kui ta tegutseb valuutavahetajana. Kõik finantsteenuseid osutavad ettevõtjad, kes ei kuulunud Finantsinspeksiooni järelevalve alla, pidid end registreerima majandustegevuse registris. Märkimisväärselt täpsustati nõudeid isikuile, kes saavad olla selliste ettevõtete juhtorgani liikmed. Registreerimise tingimus oli, et neil ei oleks kehtivaid kriminaalkaristusi mõne tahtlikult toimendatud kuriteo ega rahapesu või terrorismiga seotud kuritegude eest.

Veebruaris 2008 toimus kolmas MONEYVALi hindamine Eestis. Hinnangus tunnustati samme, mida Eesti on astunud, ning toodi esile, et Eestil on sobiv õiguslik ja institutsiooniline keskkond rahapesu ning terrorismi rahastamise tõkestamiseks. Ühe suurema puudusena märgiti, et Eestis puudub võimalus võtta vastutusele üksikisikust terroristide finantseerimise eest.

Jaanuaris 2010 jõustus makseasutuste ja e-raha asutuste seadus (MERAS), mis kohustab makseteenuseid osutavaid ettevõtteid taotlema Finantsinspeksioonilt makseasutuse tegevusloa.

Novembris 2013 oli neljas MONEYVALi hindamine Eestis. Hinnangus on öeldud, et Eesti on tugevdanud rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise ennetamise süsteemi, muu hulgas sisaldab RahaPTS riskipõhist käsitlust ning tunne-oma-klienti, dokumentide säilitamise ja teatamise nõuded on suuresti kooskõlas FATFi soovustega. Arendamist vajava valdkonnana nimetati tegeliku kasusaaja tuvastamise süsteemi ning seda, et puudub

õiguslik raamistik, mis reguleeriks keerukate ebaharilikult suurte tehingute ning FATFi soovitusi mittejärgivatest ja puudulikult järgivatest riikidest pärit isikutega tehtavate tehingute seiramist. Samuti täheldati, et arendada tuleb sanktsioneerimissüsteemi, kuna karistused, mida Finantsinspeksioon ja RAB saavad rakendada, on väga väikesed.

Novembris 2017 jõustus põhjalikult muudetud RahaPTS, millega viidi Eesti õigus kooskõlla 2012. aastal FATFi avaldatud uute rahvusvaheliste rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise standarditega, võeti üle neljas rahapesu tõkestamise direktiiv ning tehti mõningad muudatused viienda rahapesu tõkestamise direktiivi põhjal. Laiendati seaduse kohaldamise ala ning laiendati riskipõhist käsitlust rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamisel. Seadus kehtestas äriühingu kohustuse esitada äriregistrisse tegelike kasusaajate andmed. Kohustatud isikute hulka lisati virtuaalvääringute vahetusplatvormid ja rahakotiteenuse pakkujad ning piiriülest sularaha ja väärtpaberite veo teenust osutavad ettevõtjad. Ühtlustati karistumäärasid, RahaPTSi nõuete rikkumiste eest ette nähtud väärteokaristuse maksimummäär kerkis 400 000 euron.

Rahapesu andmebüroo alustas oma tegevust 01.07.1999 ning 1. juulil 2019 tähistab RAB oma 20. sünnipäeva. RABi ülesannete ring on aja jooksul laienenud, kuid peamised ülesanded on alates loomisest olnud info kogumine rahapesu ja terrorismi rahastamise kahtlusega tehingute kohta, nende analüüsimine ning kuriteokahtluse tuvastamise korral teabe edastamine kohtueelse uurimise alustamise otsustamiseks. Teateid saadavad isikud, kes puutuvad kokku või võivad kokku puutuda võimaliku rahapesukahtlusega, eelkõige finantssektor, nagu pangad ja makseasutused, kuid ka paljud teised, näiteks notarid, advokaadid ja audiitorid.

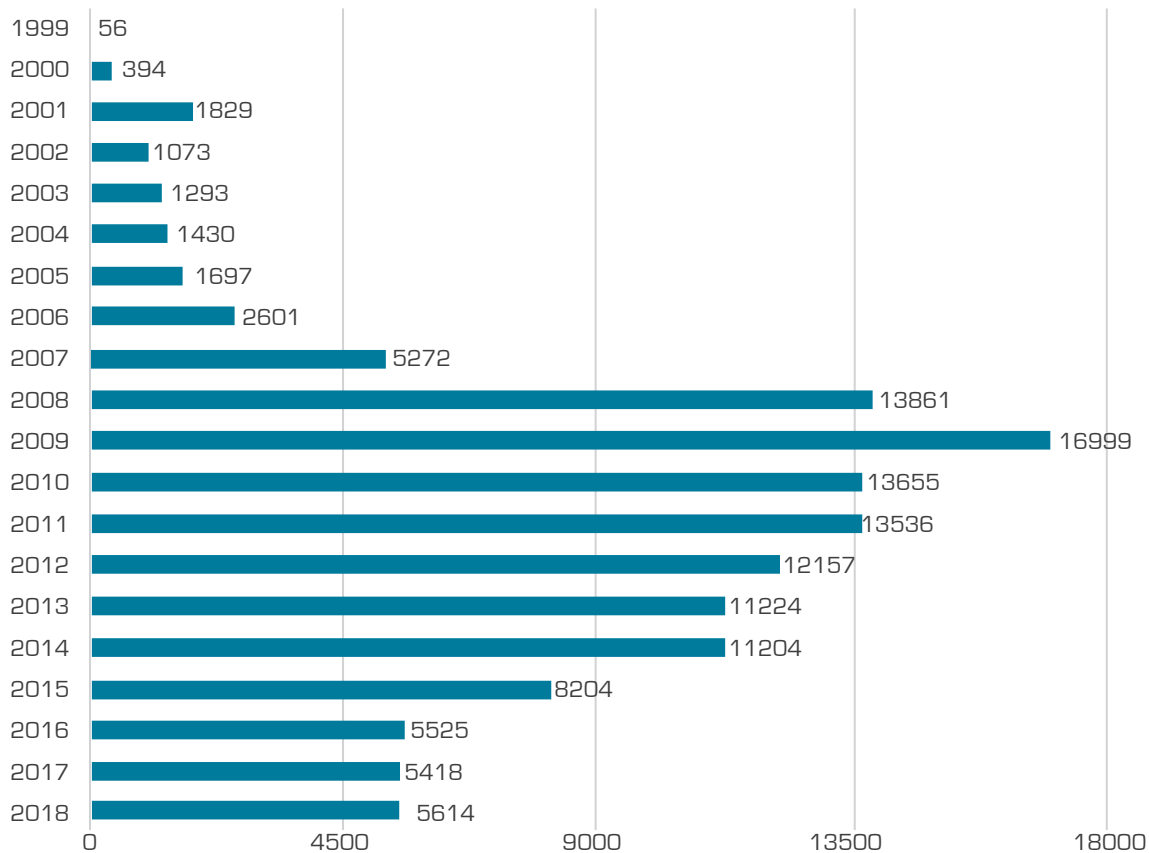
RAB täidab ainulaadset ülesannet, sest tavapäraselt oma klientide konfidentsiaalsust hoidma kohustatud isikud

teavitavad teatud tingimustel omal algatusel RABi teatud klientidest ja tehingutest ka siis, kui edastatav info on näiteks kaitstud pangasaladusega. RAB säilitab saabunud info konfidentsiaalsena ning edastab uurimisasutustele, prokuratuurile ja kohtule ainult sellist teavet, mida on vaja kuritegude tõkestamiseks, tuvastamiseks ning uurimiseks. Uurimisasutused ja prokuratuur tuvastavad rahapesu menetletavates kriminaalajades, samas kui RAB tuvastab võimalikke rahapesujuhtumeid erasektori finantsinfo põhjal.

19,5 tegutsemisaasta jooksul (1. juulist 1999 kuni 31. detsembrini 2018) on RAB saanud kokku 133 042 teadet.

Jooniselt 1 on näha, kui suurtes piirides on RABile laekunud teadete arv varieerunud: algusaastal sai RAB 56 teadet, rekordsuur oli teadete arv 2009. aastal, mil RAB sai 16 999 teadet. Viimaseil aastail on teadete arv olnud 5400–5600 piirimail.

RABil on teisigi ülesandeid, mis toetavad eespool nimetatud põhieesmärkide täitmist. Vajaduse korral seab RAB vara kasutamise piiranguid. RAB valvab rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse (RahaPTS) nõuete täitmise järele RahaPTSis nimetatud kohustatud subjektide puhul. Sama kohustus on Finantsinspektsioonil nende loa alusel tegutsevate isikute osas ning Eesti

Joonis 1. Rahapesu andmebüroole saabunud teadete arv perioodil 1999–2018

Advokatuuril ja Notarite Kojal (järelevalve notarite üle on Justiitsministeerium delegeerinud Notarite Kojale) oma liikmete puhul. RAB valvab rahvusvahelise sanktsiooni seaduse alusel finantssanktsioonide rakendamise nõuete täitmise järele. Rahvusvaheliste finantssanktsioonide asjus on RAB keskne üksus, kes koordineerib ja kontrollib vastavate sanktsioonide rakendamist, piirab vajaduse korral raha ja vara käsutamist ning annab vajaduse korral erandliku loa teha sanktsiooni alla kuuluvaid tehinguid.

RAB väljastab ka tegevuslube. Need on load finant-

seerimisasutustele, kellel ei ole Finantsinspektsiooni tegevusluba, samuti load usaldusfondide ja äriühingute, virtuaalvääringu raha vastu vahetamise teenuse, virtuaalvääringu rahakotiteenuse ja pandimaja teenuse pakkujatele ning väärismetallide ja vääriskivide kokkuostu ning hulгимүүгига tegelevatele isikutele. RABi ülesanded on teha koostööd uurimisasutuste ja prokuratuuriga ning välisriikide rahapesu andmebüroodega, analüüsida strateegilisel tasandil rahapesu ning terrorismi rahastamise ohte ja suundumusi ning teavitada avalikkust.

20 tegevusaasta jooksul on RABil olnud neli juhti. Palusime endistel RABi juhtidel vastata neljale küsimusele:

- 1. Mis on olnud kõige suurem väljakutse, millega oled RABis töötades silmitsi seisnud?**
- 2. Mis on olnud sinu kõige suurem töövõit RABis?**
- 3. Mis on kõige suurem lahendamist vajav probleem Eesti rahapesu tõkestamise süsteemis?**
- 4. Mille üle oled RABile mõeldes uhke?**

ARNOLD TENUSAAR, RABi juht 1999–2004

Kui mind 1999. aasta juunis rahapesu andmebüroo juhiks määrati, ei olnud see esimene kord, kui mulle anti sisuliselt ülesanne: „Mine sinna, ei tea kuhu, ja tee seda, ei tea mida!“ Samasugune olukord oli ka seitse aastat varem, kui tuli hakata mitte millestki üles ehitama Interpoli Rahvuslikku Keskbürood. Aga küllap see määramine eelmise õnnestunud kogemuse tõttu tuligi. Jälle tuli alustada iseendast ja edasi ka teistele osalistele selgitada uusi mõisteid ning uusi põhimõtteid, mis senistega sugugi ühte sammu ei astunud. Rahapesu tõkestamise süsteemi ülesehituse aeglast kulgu iseloomustab fakt, et rahapesu tõkestamise seaduse esimese versiooni jõustumisest kuni esimese süüdimõistva kohtuotsuseni rahapesus kulus viis aastat, kusjuures me ei olnud võrreldes teiste riikidega sugugi aeglasemad. Kuid mitte see ei olnud suurim väljakutse.

Kuna rahapesu tõkestamise süsteem põhineb

usaldusel, oli kõige raskem võita turuosaliste usaldust, et need saadaksid teateid kahtlastest tehingutest, olles kindlad, et seda sensitiivset informatsiooni kasutatakse ainult seaduses ettenähtud juhtudel ja korras. Keeruliseks muutus usalduse võitmine RABi madala positsiooni tõttu politsei struktuuris, kus seaduses deklareeritud RABi iseseisvust oli raske usutavalt väljapoole edastada. Teiselt poolt oli politseis kolleege, kes arvasid, et RABi õigusi saab kasutada kui võimalust oma töö kergendamiseks, et lihtsamalt huvipakkuvatele pangakontodele ligi pääseda. Suutsime selle ülesande lahendada ja võita nii turuosaliste usalduse kui ka kaitsta oma iseseisvust politsei struktuuris. Minu jaoks oli see kõige suurem töövõit.

Oleme oma rahapesu tõkestamise süsteemi ehitanud ja arendanud juba peagu 20 aastat. Danske Banki ja Versobanki juhtum näitasid selgelt, et mitte kõik finantsturu osalised ei pidanud vajalikuks täita oma seadusega pandud hoolsuskohustusi ning pimestatuna kasumist lasid kahtlastel tehingu-

tel toimuda ja jätsid suures osas ka meile nendest teatamata. Juhtumeid uurides tuli tunnistada, et süsteem alates kohustatud isikutest ja RABist kuni uurimisasutusteni oli alarahastatud ning seeläbi ka alamehitatud. Puudu oli teadmistest ja kogemustest, samuti seadusega antud vahenditest selliste suurte tundmatu päritoluga rahavoogude transiidi ohjamiseks. Puudus ka strateegilise analüüsi meh-

hanism, mis oleks majandusnäitajate põhjal õigel ajal hoiatuse andnud. Loodame, et poliitikakujundajad hindavad reaalselt olukorda õigesti ning võtavad piisavalt meetmeid nii õiguskaitse ja järelevalve poolelt vajalike ressursside panustamiseks kui ka kahtlaste rahavoogude transiidi ohjamiseks vajalike seadusemuudatuste vastuvõtmiseks.

RAUL VAHTRA, RABi juht 2004–2012

Kokkuvõtlikult võib öelda, et märksõnad, millele oma töös RABi juhina keskendusin (ja mis õnnestus ka ellu viia), olid järgmised:

- 1) RABi haldussuutlikkuse suurendamine;
- 2) uue RABi infosüsteemi väljaarendamine (RABIS) + elektroonilise kahtlastest tehingutest teavituse võimaluse loomine;
- 3) kohustatud subjektide järele valvamise võimekuse loomine RABis;
- 4) kriminaaltulu tuvastamise võimekuse loomine Eesti politseis;
- 5) aktiivne ennetustegevus (teadlikkuse suurendamine rahapesust ja terrorismi rahastamisest nii õiguskaitseorganite kui ka kohustatud subjektide seas);
- 6) RABi toomine rahvusvahelisele kaardile (koostöölepingud FIUdega, aktiivne osalemine erinevates rahvusvahelistes projektides ja organisatsioonide töös).

2004. aastal RABi tööle asunud, oli minu suurim ülesanne arendada RABi edasi, et kujundada sellest haldussuutlik professionaalne üksus, kellel on hea reputatsioon nii Eestis kui ka välisriikides. See oli periood, mil toimus väga palju muudatusi rahapesu tõkestamise valdkonnas. 2001. aastal olid Euroopa Parlament ja Nõukogu vastu võtnud teise rahape-

su tõkestamise direktiivi ning selle põhimõtted oli vaja Eesti õigusesse kirjutada. Teiseks oli vaja suurendada RABi haldussuutlikkust. RABil puudus ka kaasaegne andmebaas. Teated kahtlastest tehingutest laekusid enamasti paberil ning oli selge, et see ei ole perspektiivis jätkusuutlik. Lisaks oli tõsiselt vaja tegelema hakata rahapesu tõkestamise alase teadlikkuse suurendamisega nii õiguskaitseasutuste kui ka kohustatud subjektide seas. Selleks tegime taotluse Euroopa Liidu Phare fondile ja saime sealt rahastuse projekti korraldamiseks. Twinning-projektiga „Rahapesu tõkestamise institutsioonide haldussuutlikkuse tõhustamine” (2004/006-270.04.03) alustasime 2005. aastal. Meie partner oli Hollandi rahapesu andmebüroo ning üheskoos õnnestus meil luua RABile uus infosüsteem; lisaks tegime arvukalt koolitusi kohustatud subjektidele, järelevalve- ja uurimisasutustele, prokuröridele ning kohtunikele. Usun, et see oli ka murdepunkt Eestis, kus rahapesu tõkestamisesse hakati tõsisemalt suhtuma. RABile saadetud kahtlaste tehingute teadete arv kasvas mitu korda.

Teine suur probleem oli luua Eestis kriminaaltulu jälitamise võimekus. Alustasime neid tegevusi 2006. aastal ja tuginesime Euroopa Liidu Nõukogu 14.12.2005 dokumendile nr 15628/05 ADD1, kus oli öeldud, et Euroopa Komisjon julgustab liikmesriike moodustama kriminaaltulu jälitamise (luure) üksused (Criminal Asset Intelligence Unit). Artik-

kel 1 kohustas ELi liikmesriike moodustama riikliku kriminaaltulu jälitamise üksus (National Asset Recovery Office). Tutvustasin seda ideed toleaegele politsei juhtkonnale ning tegin ettepaneku tekitada kriminaaltulu tuvastamise võimekus RABi juurde ja luua selleks eraldi kriminaaltulu tuvas-tamise talitus. Politsei juhtkond jäi sellega nõusse. 2006. aastal valmistas RAB ette Twinning-projekti Phishe kriminaaltulu jälitamise üksuse tegevuse alustamiseks ja kriminaaltuluga võitlemise valdkonna üleüldiseks tõhustamiseks. 2007. aastal läks projekt käima koostöös Saksamaa Berliini polit-seiga. Projekt oli väga edukas. Koolitasime krimi-naaltulu valdkonnas välja hulga õiguskaitseasutuste töötajaid, prokuröre ning ka kohtunikke. RABis alustas tegevust kriminaaltulu talitus, kus oli töö 5 väljakoolitatud ametnikku. Projekt lõppes 2009. aastal. Hiljem muutus kriminaaltulu talitus eraldi-seisvaks kriminaaltulu tuvastamise bürooks ja mul on siiralt hea meel tõdeda, et nüüdseks on krimi-naaltulu tuvastamine saanud üheks menetluse loo-mulikuks osaks.

2008. aastal hakkas kehtima uus rahapesu ja ter-orismi rahastamise tõkestamise seadus. See tä-hendas ulatuslikke muutusi rahapesu tõkestamise süsteemis ning ühtlasi lisandus kohustus hakata rahapesu kõrval tõkestama terrorismi rahastamist. Sellega seondus veel rahvusvaheliste finantssank-t-sioonide temaatika. Lisandusid uued järelevalve-

subjektid. Kõik see oli meie jaoks väga uus ja üht-lasi põnev ülesanne ning riigi- ja finantsasutuste koostöös saime süsteemi toimima. 2008–2012 oli äärmiselt töörohke periood. Ilmnesid teatud uued rahapesu trendid (nn Vene raha sulatamine Eestis), kahtlaste tehingute teadete arv kasvas rekordsuu-reks. Nagu praegu teame, jäid sellesse perioodi ka tehingud, mis on avalikkuse ette jõudnud Danske skandaalina.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et ma nautisin siiralt oma tööd RABis. Meil õnnestus ära teha suuri asju. Tiim oli fantastiline ning toimis ka suurepärane koostöö regulaatoritega (Rahandusministeerium). Väga hea oli vaadata, kuidas inimestel silm särab, ja tööd tehti tõesti innuga. Eks midagi jäi ka hin-ge kriipima. Nimelt oleksime oodanud, et omani-kuta kahtlase päritoluga raha asjus oleks alustatud julgemalt kriminaalmenetlusi ning neid kohtusse viidud. Isegi negatiivseil kohtulahendele olnuks edasiviiv tähendus – me oleksime saanud parema ettekujutuse seaduse võimalustest ja vajaduse korral seda muuta. Eks see ole väljakutseks ka tänapäeval. Minu ootus on endiselt, et jõuaksime nii kaugele, kus omanikuta või teadmata päritoluga raha Ees-ti finantssüsteemis ega majanduses ei liigu, ja kui liigubki, siis on riigil võimalus seda konfiskeerida. Ainult nii saame tagada, et rahapesijad ei riski Eesti kaudu tehinguid teha.

AIVAR PAUL, RABi juht 2013–2016

Alustasin RABis töötamist 1. juulil 1999. aastal RABi esimesel tegutsemispäeval. RABi tulin Kesk-kriminaalpolitsei uurimisosakonnast RABi esimese juhi Arnold Tenusaare kutsel. Pärast paari aastat RABis, kus aitasin rahapesu tõkestamise valdkonda

käima lükata, lahkusin erasektoris. Osa minust jäi nii politseisse kui ka RABi. Tagasi tulin RABi ja sel korral juba juhtima 2013. aasta alguses, kui Eesti ja RABi ees oli mitu olulist ülesannet, mis oli vaja la-hendada.

Üks väljakutse oli varem langetatud otsus, et RAB hakkab väljastama tegevuslubasid RahaPTSi subjektidele, kes ei olnud Finantsinspektsiooni jä-

relevalve all. Tegemist oli senise registreeringusüsteemi kontseptsiooni muutusega ning kahjuks väga piiratud kujul, sest tegevuslubade väljaandmisel oli väljastamisest keeldumiseks ainus võimalus see, kui seotud isikud olid karistatud.

Teine ülesanne oli riigisisese rahapesu riskihinnangu koostamine ja selles osalemine. Riskihinnang valmis Maailmapanga metodoloogia põhjal lõplikult 2015. aastal. See oli esimene säärane dokument Eesti jaoks ning protsessi olid kaasatud kõik seotud ametkonnad ja erasektori esindajad. Selle projekti raames said hinnangu kõikvõimalikud rahapesuga puutumuses olevad valdkonnad kõigi protsesside ja menetlustappide kaudu. Lisaks võib öelda, et omamoodi oli see võibolla üks kaalukamaid rahapesu tõkestamise alase teadlikkuse suurendamise projekte.

Kolmandaks oli MONEYVALi hindamine ehk siis riigi kui terviku hindamine FATFi soovitude järgi. Hindamine on alati väga ressursimahukas ning hindamise tulemustel on üpriski oluline mõju Eesti riigi mainele. 2014. aastal kaitsti Eesti raportit Strasbourg'is väga heade tulemustega.

Veel võib nimetada uuele RABi infosüsteemile rahastuse saamist ning esimeste strateegiliste analüüside koostamist.

Kahjuks ei lähe kõik asjad päris soovide kohaselt ja nii näiteks pidime mõru pilli alla neelama, kui selgus, et RahaPTSiga antud võimalust omanikuta vara riigituludesse kanda ei saa praktikas kasutada. Põhjuseks oli rahapesuga mitteseotud Riigikohtu lahend, mis defineeris pangakontol oleva vara nõudeõiguseks panga vastu, mis kuulub alati konto omanikule, sõltumata sellest, mis viisil ta on selle saanud. Näitena võib tuua juhtumi, kus kohtuniku ees seisis variisik, kes kinnitas kohtule, et tema pan-

gakontol olev raha ei ole tema raha ja ta ei soovi seda. Kohtunik, järgides Riigikohtu pretsedenti, langetas aga otsuse, et riigituludesse seda raha kanda ei saa, kuna rahal on omanik ehk konto omanik on olemas. See pretsedent nullis ära eelkõige just sääraste juhtumite jaoks seadusesse kirjutatud võimaluse edaspidise kasutamise. Praegu on initsiatiiv tuua sarnane võimalus tagasi pööratud tõendamiskohustuse rakendamise kaudu.

Samuti jäi kripeldama ühes suurimas rahapesukaasuses isikute õigeksmõistmine olukorras, kus kohus kinnitas, et varjamistegevus on tõendatud – nii variisikute kasutamine, fiktiivsete ja võltsitud dokumentide esitamine kui ka valeütluste andmine jne. Kuna aga raha algriigist ehk Venemaalt ei olnud võimalik saada eelkuriteole kinnitust, siis langetas kohus õigeksmõistva otsuse. Siinjuures tahaks tänada riigiprokuröri, kes tegi väga suuri pingutusi, et saada sellele kaasusele õiglane lahend, püüdes tollaegse õigusruumi võimalusi maksimaalselt ära kasutada.

Positiivse koostöönäitena saab tuua aktiivse infovahetuse Finantsinspeksiooniga, mille tulemusena valmis 2014. aastal Finantsinspeksiooni akt panga suhtes, mis on suurima rahapesuskandaali keskmes Eestis. Kuna RABi peamine ülesanne on olla filter eelkõige erasektorist tulevate rahapesu kahtlusega teadete analüüsi ja uurimiseks saatmisega, siis on RABi info selles kohta piiratud just sellega, mida talle saadetakse. Selle kaasuse lahtiharutamine algas vaikselt Moldovast, Ukrainast ja teistest riikidest tilkuvatest üksikpäringutest ning kasvas masstaapseks võrgustikuks. Hiljem meedias avaldatud informatsioon toimunud skeemide võimaliku kogumahu kohta pakkus aga negatiivse üllatuse.

2. AASTA 2018 EESTI RAHAPESU TÕKESTAMISE SÜSTEEMIS

2.1. FINANTSSÜSTEEMI RAHAPESURISKID

2018. aastal oli Euroopas avalikkuse tähelepanu all mitu pankadega seotud rahapesujuhtumit ning kahtlustust. Nimetagem mõningaid: tähelepanu pälvisid probleemid ja kriminaalmenetlused Deutsche Banki, Hollandi ING Banki ja Danske Banki suhtes; Euroopa Keskpank sulges Pilatus Banki Maltal; avalikkuses esitatud rahapesusüüdistuste taustal lõpetas tegevuse ABLV Bank Lätis jne. 2019. aastal on meile praeguseks lisandunud nn Troika Laundromati juhtum koos mõni aasta tagasi suletud Ukio Bankase rolliga Leedus ning seostega paljude suurte pankadega, sealhulgas Danske Banki, Austria Raiffeisen Banki ja Prantsusmaa Credit Agricole pangaga, samuti viited kahtlastele rahavoogudele Rootsi pankades Nordeas ja Swedbankis.

Need juhtumid näitavad selgelt, et finantsturg on üleilmastunud ning rahapesu on probleem, mis ei hooli riigipiiridest ega ole isoleeritud mõne üksiku panga, riigi või finantssüsteemiga. Nii rahapesu tõkestamise järelevalve, infovahetuse kui ka kuritegu-

de uurimise puhul tuleb seda arvestada.

Eesti rahapesu tõkestamise süsteemi kontekstis algas 2018. aasta teatega, et Euroopa Keskpank võtab Versobankilt ära tegevusloa, viidates rahapesu tõkestamise valdkonna süsteemsetele puudustele, ning lõppes Keskkriminaalpolitsei ja prokuratuuri teatega kümne Danske Banki Eesti filiaali endise töötaja kinnipidamise kohta kahtlustatuna rahapesus. Sinna vahele mahtus oluliselt tähelepanu eelkõige Danske Bankiga seotud juhtumile ning sellest kerkinud küsimustele, milles vastuseid toimumule ja Eesti rahapesu tõkestamise süsteemi toimimisele otsisid nii meedia ja avalikkus, kohustatud isikud kui ka riigi institutsioonid. Arvestades seda, et RABi poolt 2017. aasta novembris esitatud kuriteoteate alusel alustatud kriminaalmenetlus on endiselt kohtueelse menetlemise faasis, ei ole meil konkreetse juhtumi uurimisega seotud infot võimalik avada. Küll aga katsume mõtestada mõningaid toimumu aspekte RABi vaatenurgast.

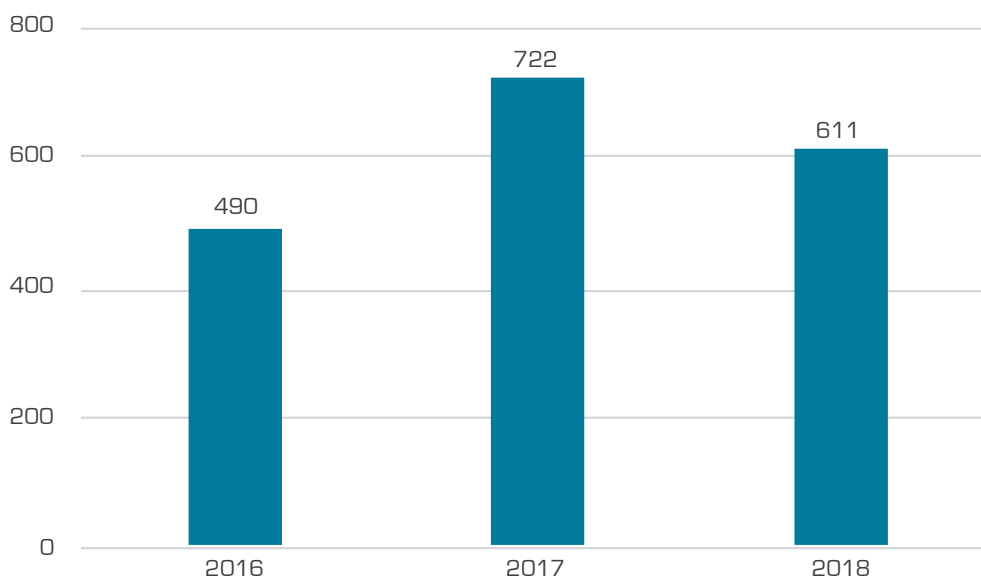
2.1.1. Riskide vähendamine Eesti finantssüsteemis

Nii Finantsinspeksioon kui ka RAB on varem kinnitanud, et piiriüleste suuremahuliste tehingutega seotud rahapesuriskid on viimaste aastate jooksul oluliselt vähenenud. RABi arvates viitab sellega seotud riskide vähenemisele nii see, et meie tähelepanu alla satub sääraseid juhtumeid vähem, kui ka see, et summad on neil puhkudel märkimisväärselt väiksemad kui varasemate suurte juhtumite korral (pikemalt neljast suuremast RABi tuvastatud skeemist oleme kirjutanud eelmises aastaraamatus²). Seda, et pangandussektoris on mitu tähtsat osalist rahapesu tõkestamise riske maandanud, näitab RABile laekuv teadete statistika. 2016. aastast kuni

2018. aasta lõpuni on pankadest saabunud üle 1800 teate kliendisuhete lõpetamisest rahapesukahtluse tõttu või põhjusel, et ei olnud võimalik kliendi tegevuse kontrollimiseks hooldusmeetmete rakendamise käigus piisavalt infot hankida. Jõuliselt kerkis just see indikaator teadete esitamise põhjuste etteotsa 2016. aastal. Sääraste teadete suur arv näitab ühest küljest mitme panga tegevust riskide maandamisel, teiselt poolt avaldub neist arvudest ilmne järeldus, et finantssüsteemis on olnud olulises matus riske, mida maandada, ning riskantseid või rahapesukahtlasi tehinguid tegevaid kliente.

Oleme näinud, et erinevates Eesti pankades on rahapesuga seotud riskide tase ning nende olulise maandamise aeg ja selle kiirus olnud erinevad, mistõttu ei saa eeltoodud koondhinnangust teha järeldusi iga üksiku Eesti turul tegutseva panga kohta. Erinevad finants-

² <https://www2.politsei.ee/dotAsset/807009.pdf>

Joonis 2. Rahapesu andmehüroole krediidasutustest laekunud teadete arv, kus indikaatoriks oli märgitud „Krediidi- või finantseerimisasutus lõpetab kliendisuhete rahapesu kahtluse või hooldusmeetmete täitmiseks vajalike dokumentide või asjakohase teabe mitteesitamise tõttu“

süsteemi osalised on rahapesu tõkestamise olukorra muutustest ning riskide ja lubatava ja lubamatu piiride ümberhindamise vajadust taibanud erineval ajal ning ka nende lähtekoht varasematel riskide aktseptimisel ja mitteresidentide teenindamisel on olnud erinev. Arvestades, millised olid Eestit läbinud mitteresidentidega seotud kahtlaste rahavoogude mahud ning mis rolli Eesti finantsüsteemis ning teiste pankadega arveldamisel on täitnud näiteks rahapesu tõkestamise probleemide tõttu suletud Danske Banki Eesti filiaal, Versobank või mõni teine lähiregiooni pank, on ilmne, et suuremal osal makseteenuseid pakkunud pankadest ei ole võimalik väita, et kahtlaste rahavoogude transiit ei ole üldse nende asutust puudutanud. Sääraste seoste ilmnenine kahtlaste tehingutega ei tähenda aga automaatselt seda, et selles konkreetse pangas olid olulised või süsteemsed rahapesu tõkestamise probleemid.

2.1.2. Finantsasutuste vastutus ja rahapesu tõkestamise süsteemi normaalne toimimine

Nii möödunud kui ka sel aastal avaldati ajakirjanduses mitu teadet selle kohta, et mitu krediidasutust on saanud kahtlase sisuga makseid näiteks Danske Bankiga seotud kahtlustäratavatelt kontodelt. Kuna Danske Banki juhtumitõttu on teema suure tähelepanu all, on peaaegu kõigil neil juhtudel tõusetunud küsimus panga vastutusest ja rollist kahtlaste tehingute tegemise võimaldamisel.

Üldistatult võib eristada kolme olukorda finantsteenuste kuritarvitamisel sõltuvalt panga rahapesu tõkestamise süsteemi toimimisest.

Esimesel juhul toimivad panga rahapesu tõkestamise süsteemid; hoolsusmeetmete rakendamine ja tehingute seiramine on piisavalt heal tasemel ning rahapesuriskid on tõhusalt maandatud. Ka sellisel juhul ei ole võimalik välistada kuritegeliku raha liikumist. Seda riski saab üksnes optimaalse tasemeni maandada ning luua eeldused, et pank suudab piisavalt suure osa probleemsetest tehingutest

tuvastada enne, kui tehing on tehtud ning pangast vara edasi liikunud. Kogu finantssektori teavitamiskohustus ongi üles ehitatud sellele arusaamale, et pank on tähtis osaline rahapesu tõkestamise süsteemis ning teeb tõhusaid jõupingutusi pangateenuste kuritarvitajatest rahapesijate kahtlaste tehingute tuvastamiseks ja RABi vahendusel õiguskaitseasutuste teavitamiseks.

Teisel juhul teeb pank jõupingutusi hoolsusmeetmete rakendamiseks ja rahapesu tõkestamiseks, kuid panga võetavad meetmed ei ole riske arvestades piisavad ning vajavad tõhusamaks muutmist. Pank on oluline osaline rahapesu tõkestamise süsteemis ning teeb jõupingutusi pangateenuste kuritarvitajatest rahapesijate kahtlaste tehingute tuvastamiseks ja tõkestamiseks, kuid need pingutused ei ole riske arvestades piisavad. Vaja on tugevdada rahapesu tõkestamise süsteemi või vähendada rahapesuga seotud riske, näiteks lõpetada mõne teenuse osutamine või teatud kliendirühmade teenindamine. Mõnel juhul mõistab finantsasutus ise, et on jõudnud sellele tasemele, ning teeb ise jõupingutusi, et eelmainitud esimesele tasandile tagasi jõuda. Mõnel juhul peavad järelevalveasutused teenusepakkujat selleks suunama ja ettekirjutusi tegema, nende saamisel teeb pank koostööd ja panustab puuduste kõrvaldamisesse.

Kolmandal juhul on tegemist olukorraga, kus panga rahapesu tõkestamise süsteemid ei toimi ning on ebapiisavad pangas esinevate rahapesuriskide maandamiseks, ja reeglina ei tee pank tõsiseltvõetavaid pingutusi rahapesu tõkestamise olukorra parandamiseks või riskide vähendamiseks. Nii võib juhtuda ka siis, kui õiguskaitse- või järelevalveasutus sellele olukorrale tähelepanu juhib. Vajaduse korral sooritatakse küll rahapesu tõkestamise süsteemile iseloomulikke tegevusi, rakendatakse hoolsusmeetmeid, esitatakse teateid jne, kuid seda tehakse formaalselt ning viisil, mis sisuliselt riske ei maanda ning finantsteenuste kuritarvitamist ei tõkesta. Sõltuvalt finantsasutuse klientide ja teenuste portfelist võib mõnel teenusepakkujal olla praktikas ka võimatu võetud riske tõhusalt maandavaid

süsteeme luua. Mõningate klientide puhul on riskid lihtsalt sedavõrd suured, et neid on võimalik tõhusalt maandada ainult kliendi teenindamisest loobudes. Mõnel juhul võib probleem peituda ka selles, et teenusepakkuja ärimudel ei pea vajalikele muudatustele vastu ning seetõttu ei suudeta ülikõrge riskiga klientide teenindamisest loobuda. Siis suudavad üksnes riigi tõhusad sunnimeetmed tagada niisuguste teenusepakkujate korralekutsumise ja vajaduse korral turult kõrvaldamise. Kriminaalsetel juhtudel ei saa välistada ka seda, et mõne teenusepakkuja tegevus võibki olla suunatud sellele, et võimaldada või isegi aidata oma klientidel kuritegusid toime panna.

Kõigil juhtudel, mil avalikkuses ilmneb info selle kohta, et kahtlase päritoluga või kuritegelik raha on liikunud läbi mõne panga, ei saa eeldada, et pank on ise sellele tegevusele kuidagi kaasa aidanud või võimaldanud seda kaudselt enda rahapesu tõkestamise ebapiisava taseme tõttu. Säärase hinnangu andmiseks on vaja suuremahuliste juhtumite ja kahtluste korral aru saada, millisel eelnimetatud kolmest tasandist finantsteenuse pakkuja asub või tehingute tegemise ajal asus. Enamasti ei piisa sellise hinnangu andmiseks avalikkuses avaldatud infost. Vaja on hinnata tehingute, seotud isikute, tehingute õiguslike aluste ja dokumentidega seotud teavet, hoolsusmeetme võtmise infot, mis kahtluse tunnused pidid ilmnema, kas ja kuidas neile reageeriti jne. Esmasel tasandil saab finantsasutuste

suhtes niisuguseid hinnanguid anda järelevalveasutus, pankade puhul Finantsinspeksioon. Kui juhtumi asjaolud viitavad teadlikule tegevusele, et kaasa aidata kuritegelikule tegevusele, siis saavad neid hinnanguid anda kriminaalmenetluse käigus prokuratuur ja uurimisasutused. RABi roll on siin olla mõlemale poolele hea partner ning toetada neid enda kogutud teabe ja analüüsidesega.

Saame kinnitada, et juba mõnda aega vahetavad rahapesu andmebüroo, Finantsinspeksioon, prokuratuur ning uurimisasutused sellist infot ja hinnanguid ka omavahel. Avalikkuseni saavad need hinnangud aga jõuda mõnevõrra hiljem, kui Finantsinspeksioon on jõudnud mõne järelevalvemenetluse järel seisukohani ühe või teise finantsteenuse osutaja rahapesu tõkestamise kohustuste täitmise kohta, või prokuratuur ja uurimisasutused kriminaalmenetluses, mis mõnda teenusepakkujaga seotud rahapesujuhtumit puudutab. Nii Finantsinspeksiooni praktika rahapesu tõkestamise järelevalve alal kui ka suurte rahapesujuhtumitega seoses alustatud kriminaalmenetlused annavad kindlust, et kogu eeltoodud hinnangu skaala on riigiasutustel kasutuses ning võetakse just kohaseid olukorrale sobivaid meetmeid alates puudustele tähelepanu juhtimisest kuni äritegevuse piirangute, tegevuslubade äravõtmise ning kriminaalmenetluses kahtluste ja süüdistuste esitamiseni.

2.2. VIRTUAALVÄÄRINGUTEGA SEOTUD RISKIDE ESILETÕUS

Rahapesu andmebüroo jaoks on 2018. aastal esilekerkinud riskidest üks tõsisemaid virtuaalvääringute teenusepakkujate arvu ülikiire kasv ning sellega seotud riskide suurenemine. 2017. aasta sügistelvel jõustunud uue rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadusega ning Euroopa Liidu direktiivi eeskujul tehtud muudatustega on kaasnenud selles valdkonnas riskide märgatav kasv. Näeme selles alas nii pettuste, rahapesu kui ka terrorismi rahastamise riske. Rahapesu andmebürooni on jõudnud märke sellest, et RABi tegevuslube selles

valdkonnas võidakse kasutada pettuste läbiviimiseks vajaliku usaldusväarsuse loomiseks, teistes riikides finantsjärelevalveasutuse lube vajavate teenuste osutamiseks ja rahapesuks. Samuti on selles valdkonnas suur risk, et kurjategijad kasutavad teenusepakkujate rakendatavaid ebapiisavaid hoolsusmeetmeid ära kuritegeliku raha liigutamiseks. Muret teeb seegi, et meieni on jõudnud märgid sellest, et terrorismikahtlusega isikud välisriikidest on proovinud avada Eesti teenusepakkujate juures kontosid.

Virtuaalvääringutega seotud riskide maandamine ei ole

võimalik pelgalt rahapesu tõkestamise aspektist lähtuvate normide kontekstis. Eestil digitehnoloogia eestkõnelejana on vaja kujundada poliitika ja vajalik regulatiivne keskkond laiemat konteksti arvestades. Sealjuures on lisaks rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamisele vaja arvestada vähemalt tehnoloogilise arengu, virtuaalvääringute teenusepakujate usaldusväarsuse ning teenuseid tarbivate inimeste ja ettevõtete huvide kaitse aspekte.

Valdkonna regulatsioon rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise kontekstis ei ole piisav ning vajame siin poliitikakujundajate ja seadusandjate kiiret sekkumist.

2.3. EESTI RAHAPESU TÕKESTAMISE SÜSTEEMI EDASIARENDAMISE VÕIMALUSED

Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise valitsuskomisjon koostas valitsuse ülesandel raporti suurte rahapesujuhtumite õppetundidest ning moodustas kaks ekspertkomisjoni Eesti rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise süsteemi analüüsimiseks ning selle tugevdamiseks. Alljärgnevalt anname lühikese ülevaate mõningatest valitsuskomisjoni ja ekspertrühmade ettepanekutest, kuidas süsteemi tugevdada.

2.3.1. Strateegilise analüüsi võimekuse suurendamine

Rahapesu ja terrorismi rahastamise ohtude varajaseks märkamiseks ja sellega seotud riskide suuruse adekvaatselt tajumiseks ning nende maandamiseks vajalike tegevuste suunamiseks on vaja tugevdada rahapesu tõkestamise strateegilise analüüsi võimekust. Vaja on koostada kogu riigi tasandil infot koondava rahapesu tõkestamise valdkonna olukorrapilt, määrata riiki sisenevate rahavoogude seiramise ülesanne ning luua vastav süsteem. Praegu on rahapesu tõkestamise info eri osaliste vahel killustunud. RABil ei ole õigust saada rahapesuriskide määramiseks pankade ja finantssektori kohta Eesti Panga

Kahjuks nappis eelmisel parlamendi koosseisul oma töö lõpusirgel aega, et esmased, valdkonna riske veidigi leevendavad meetmed läbi arutada ja vastu võtta. Aastaraamatu ilmumise ajaks on esmast leevendust pakkuv meetmete eelnõu Riigikogu menetlusse jõudnud. Loodame, et uus Riigikogu koosseis jõuab sellega kiiresti edasi ning seejärel on poliitikakujundajail juba võimalus laiemat pilti arvestades välja töötada virtuaalvääringute valdkonna poliitika ning regulatiivse raamistiku kujundamise ettepanekud.

kogutavat ning Finantsinspeksiooni käsutuses olevat teavet. Finantsinspeksioonil on küll õigus edastada RABile infot rahapesukahtluse korral, kuid näiteks mitte selleks, et hinnata konkreetse finantsasutuse või mõne tegevusvaldkonna rahapesu või terrorismi rahastamise riski. Riskiolukorra jooksvaks hindamiseks on vaja ligipääsu ka ülepiiriliste maksete infole. Lisaks finantssektorile on Eesti riigi rahapesu ja terrorismi rahastamise riskide mõistmiseks vaja teavet koguda teisteltki kohustatud isikutelt, kes tänapäeval seda aruandlust ei esita. Näiteks on vaja infot virtuaalvääringu teenusepakujate osutatavate teenuste mahu ja liigituse, klientide tehingute mahtude ning kliendiprofilide jaotuse ja klientide residentsuse kohta.

Säärase info töötlemine koos rahapesu andmebüroo ja uurimisasutuste teabega on hädavajalik eeldus, et mõista meie finantsüsteemi ohustavaid riske ning suunata rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamisega tegelevate ametiasutuste ning kohustatud isikute ressursid ja tegevused nendesse valdkondadesse, kus riskid ja ohud on kõige suuremad.

Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise valitsuskomisjon kiitis 2019. aasta märtsis ja aprillis toimunud istungeil heaks sellise strateegilise funktsiooni

loomise rahapesu andmebüroo juurde, selleks vajalike tegevustega alustamise ning õigusaktide muutmiseks eel nõude koostamise.

Meie hinnangul on peamised järelused, mida Danske Banki juhtumist rahapesu tõkestamise süsteemi tugevdamiseks teha, et kriminaalmenetlusvahendid ei ole pika aja jooksul tulemuslikult toimunud ning teiseks see, et säärasele juhtumitele kiiremaks reageerimiseks on vaja kogu riigi tasandi infot koondav rahapesu tõkestamise valdkonna olukorrapildi koostamine, sh riiki sisenevate rahavoogude seiramise ülesande määratlemine ja vastava süsteemi loomine. Samuti on vaja üle vaadata rahapesu tõkestamise süsteemi osaliste käsutuses olevad õiguslikud vahendid ning ressursid.

2.3.2. Loamenetlus, järelevalvemeetmed ja sunnivahendid

Rahapesu andmebüroo loamenetluse õiguslike vahendite tugevdamise vajadusest rääkisime selles peatükis juba eespool. Eelmises aastaraamatus märkisime, et üks toimiva süsteemi komponente peab olema tugevate sunnimeetmetega ning piisava ressursiga paindlik ja kiirelt reageeriv järelevalve. Paraku ei saa me praeguse olukorraga kasutusel olevate sunnimeetmetega rahul olla. Olukorras, kus rahapesu tõkestamise reeglite rikkumisega on teenusepakkujal võimalik teeninda miljoneid, vastukaaluks on aga endiselt ainult kümned ja sajad tuhandet eurod rahatrahvina, ei mõju kuidagi heidutavana. Lisaks rahatrahvide suurusele on vähemalt rahapesu tõkestamise regulatsiooni rikkumise korral vaja muuta kogu väärteomenetluse rakendamist. Vaja on kas väärteomenetlust oluliselt muuta või luua haldusvastutuse ja haldustrahvide institutsioon selles valdkonnas. Praegune olukord suurte juhtumite korral on see, et suur osa väärteorikkumistest on aegunud veel enne, kui rikkumine päevalgele tuleb, või siis juhtub see kohtumenetluse käigus. Kahjuks ei piisa teenusepakkujapoolsest nõuete rikkumise tuvastamisest karistuse määramiseks. Selle kõrval tuleb

tuvastada ka teenusepakkuja töötaja, kes vastutab selle rikkumise eest. Kui aga ettevõttesisest töötajatevahelist vastutusalade jaotust kindlaks teha ei õnnestu, siis ei pea ka reegeid rikkuv finantsasutus väärteokaristust kartma. Need on teemad, mis on vaja kiiresti lahendada.

Käsitlesime eelmises aastaraamatus põhjalikult eelkuriteo tõendamise raskusi, mis on olnud üks kriminaalmenetlusvahendite mittetoimimise põhjuseid rahvusvaheliste kahtlaste tehingute transiidi korral. See probleem vajab Eestis endiselt lahendust. Oleme teinud selleks ettepaneku ümberpööratud tõendamiskoormise rakendamiseks rahapesukahtlusega vara korral väljaspool kriminaalmenetlust. Kas lahenduseks saab ettepanud tõendamiskoormuse ümberpööramine ja vara konfiskeerimise võimalus haldusmenetluses või tuleb tõendamisstandardi muutmise lahendusi leida hoopis kriminaalmenetluses? Ehk peame eeskujul võtma Hollandi praktikast, kus kriminaalkohtud mõistavad kurjategijad rahapesus süüdi ja konfiskeerivad vara ka siis, kui konkreetne eelkuritegu ei ole teada, kuid lisaks rahapesukahtlastele tehingutele on piisavalt alust arvata, et vara ei pärine legaalsest allikast. Ootame, et eesseisvad arutelud annavad vastuse, mil moel eelkuriteo seose tõendamatu se probleemi lahendada.

2.3.3. Ressursid ja muud küsimused

Ühe tähtsa järelusena leidis komisjon, et rahapesu tõkestamise süsteemi oluliste osaliste käsutuses olevat ressursi on vaja täiendada nii inimeste ja pädevuste arendamise kui ka raha ja IT-lahenduste mõttes. Esimesed sammud on selleks ka juba astunud.

Lisaks käitlesid valitsuskomisjon ja selle eksperttöörühmad veel mitut küsimust alates väärteokoosseisude sätestamisest kuni konkreetsete hooldusmeetmete rakendamise nõueteni välja. Kõiki neid küsimusi aastaraamatus käsitleda ei jõua. Küll aga loodame, et saame suurt osa neist varsti lugeda Riigikogu menetlusse jõudvatest eelnõudest.

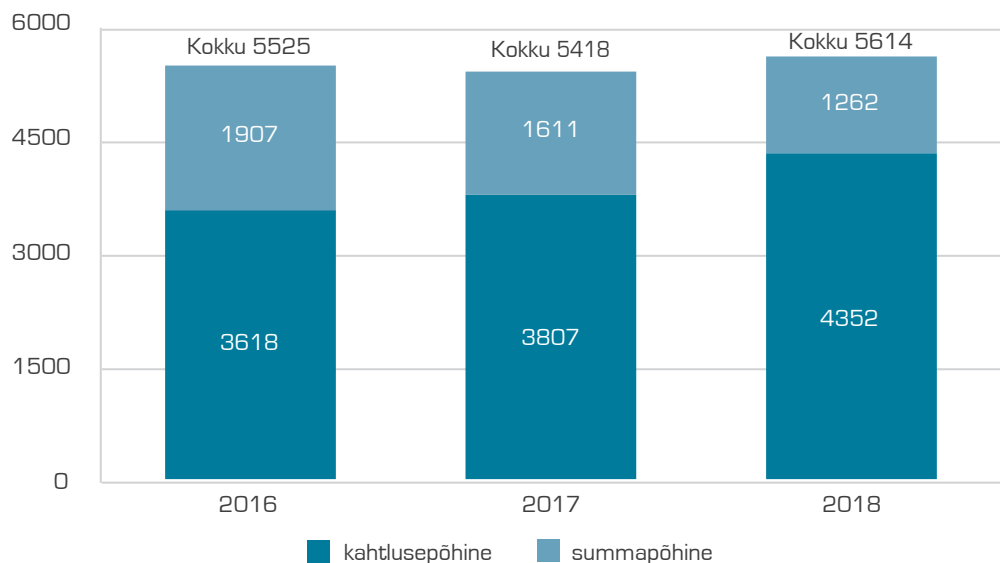

3. ÜLEVAADE RAHAPESU ANDMEBÜROO TÖÖTULEMUSTEST 2018. AASTAL

3.1. ÜLEVAADE BÜROOLE LAEKUNUD TEADETEST JA NENDE ANALÜÜSIMISEST

2018. aastal sai rahapesu andmebüroo 5614 teadet (joonis 3), mis on samas suurusjärgus paari viimase aasta teadete arvuga.

Enam kui $\frac{3}{4}$ teadetest olid 2018. aastal kahtlusepõhised ning veidi vähem kui kolmandik summapõhised (joonis 4). Viimaseil aastail on kahtlusepõhiste teadete osakaal

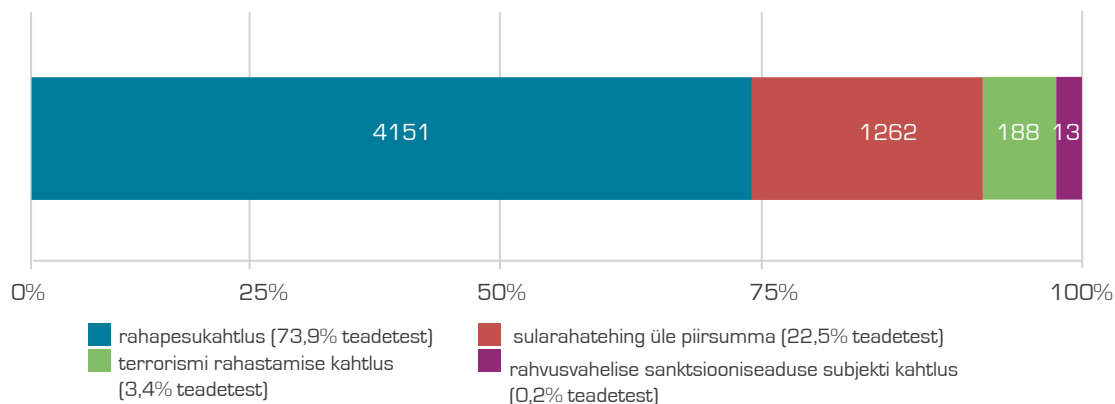

Joonis 3. Rahapesu andmebüroole laekunud teadete arv perioodil 2016–2018

Märkus: summapõhistes teadetes sisalduvad ka need teated, kus teate saatmise põhjus on märkimata.

kõigist teadetest aasta-aastalt suurenenud: 2016. aastal oli see 65%, 2017. aastal 70% ning 2018. aastal 77%. Kahtlusepõhiste teadete hulgas domineerisid rahapesukahtlusega teated (95% kahtlusepõhistest teadetest), terrorismi

rahastamise ja rahvusvahelise sanktsiooniseaduse subjekti kahtlusega teadete osakaal oli marginaalne (4% ja vähem kui 0,5%).

Joonis 4. Teadete jaotumine kahtluse- ja summapõhisuse alusel aastal 2018

Nagu varasemal aastal, sai RAB ka 2018. aastal kõige enam teateid finantseerimisasutustelt ja krediidasutustelt (tabel 1). Viimase kolme aasta võrdluses on kredii-

diasutuste ning teise riigi asutuste saadetud teadete arv ja osakaal kasvanud ning finantseerimisasutuste saadetud teadete arv ja osakaal vähenenud.

Tabel 1. Rahapesu andmebüroole saadetud teadete jagunemine teatajate alusel perioodil 2016–2018

	2016		2017		2018	
	Teateid	Protsent teatajaist	Teateid	Protsent teatajaist	Teateid	Protsent teatajaist
Finantseerimisasutused	2314	41,9	1866	34,4	1407	25,1
Krediidasutused	2071	37,5	2313	42,7	2208	39,3
Muud eraõiguslikud ettevõtjad	382	6,9	386	7,1	363	6,5
MTÜd ja SAd			2			
Professionaalid	182	3,3	206	3,8	228	4,1
Riigiasutused	172	3,1	271	5,0	263	4,7
Teise riigi asutused	397	7,2	368	6,8	1080	19,2
Muud	7	0,1	6	0,1	65	1,2
Kokku	5525	100	5418	100	5614	100

Selgitus: MTÜ – mittetulundusühing; SA – sihtasutus

Rahapesu kahtlusega teadete puhul domineerisid 2018. aastal saatjatena sarnaselt varasemate aastatega krediid- ja finantseerimisasutused (tabel 2). Euroopa Liidu neljandast rahapesu tõkestamise direktiivist tuleneva kohustuse tõttu edastada rahapesukahtlusega teate saamise korral see ka teisele asjassepuutuvalle liikmesriigile, suurenes tuntavalt välisriikidest saadud rahapesukahtlusega teadete arv. Kui 2015. aastal sai RAB välisriikidest kokku

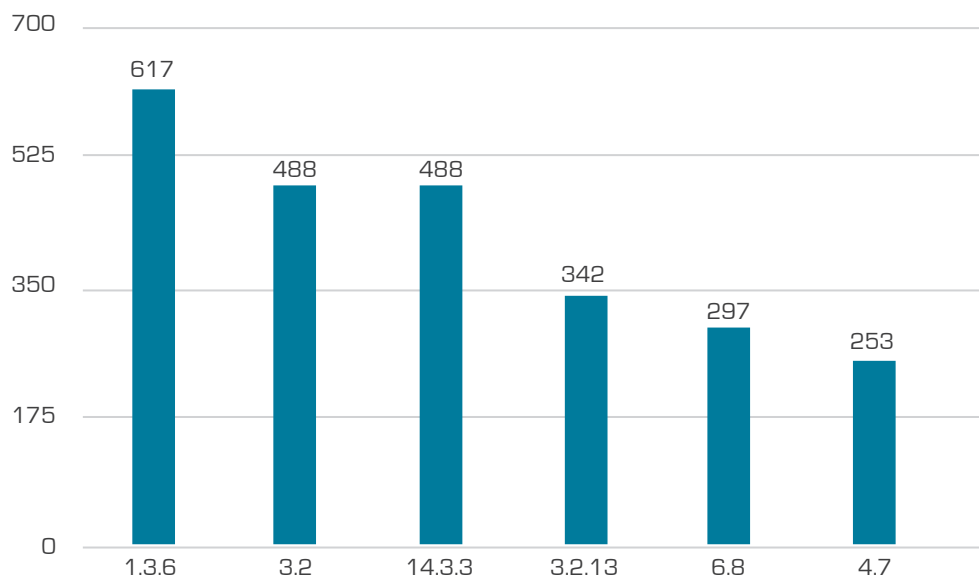
319, 2016. aastal 397 ja 2017. aastal 368 teadet, siis 2018. aastal üle kolme korra rohkem, s.o 1080 teadet. Enamik terrorismi rahastamise kahtlusega teateid saabus finantseerimisasutustelt seoses tehingutega suurema terrorismi rahastamise ohuga riikidesse või sealt pärit isikutega. Ka summapõhistest teadetest pärines enamik finantseerimisasutustelt. Nendes suundumustes ei ole viimaseil aastail märkimisväärseid muutusi olnud.

Tabel 2. Laekunud teadete jagunemine teate saatmise põhjuse ja saatja alusel 2018. aastal

	Rahapesu kahtlus	Terrorismi rahastamise kahtlus	Rahvusvahelise finantssanktsiooni subjekti kahtlus	Summapõhine	Kokku
Krediidiasutused	2141	4	6	57	2208
Finantseerimisasutused	536	124	4	743	1407
Õnnemängude korraldajad	6	52		221	279
Kauplejad	3			69	72
Muud eraõiguslikud ettevõtjad	8			4	12
Professionaalid					
... Audiitorid	4		1	25	30
... Raamatupidamisteenuse pakkujad	6			5	11
... Notarid	51	4	1	111	167
... Advokaadid	9			1	10
... Kohtutäiturid	2				2
... Pankrotihaldurid	1				1
... Muu õigusteenuse osutajad	5			2	7
Riigiasutused	237	2	1	23	263
Teise riigi asutused	1078	2			1080
Muud	64			1	65
Kokku	4151	188	13	1262	5614

2018. aastal oli sarnaselt 2017. aastaga rahapesu kahtlusega teadete puhul levinuim teatamise põhjus kliendisuhete lõpetamine rahapesu kahtluse või hoolsusmeetmete täitmiseks vajalike dokumentide või asjakohase teabe esitamata jätmise tõttu (joonis 5). See ilmestab pankade

tegevust kliendibaasi korrastamisel ning riskiga klientide suhtes tugevdatud hoolsusmeetmete kohaldamisel. Võrreldes 2017. aastaga kahekordistus teadete arv, kus teatamise põhjuseks oli märgitud, et isiku kontot kasutati ebarahiliku tehingu tegemiseks. Välisriikidest

Joonis 5. Peamised teatamise põhjused rahapesu kahtluse korral 2018. aastal

Selgitus:

1.3.6 – krediidi- või finantseerimisasutus lõpetab kliendisuhete rahapesu kahtluse või hoolsusmeetmete täitmiseks vajalike dokumentide või asjakohase teabe mitteeesitamise tõttu.

3.2 – ebaharilik tehing isiku kontol

14.3.3 – isiku konto sihtriigis (välisriigi asutustelt XBD [cross-border dissemination] ehk piiriülese levitamise kaudu saadud teated)

3.2.13 – esinevad muud juhendis nimetamata tunnused ebahariliku tehingu kohta kontol, mis võivad osutada ebaseaduslikule tegevusele

6.8 – isik teostab ülekandeid teistele isikutele erinevatesse riikidesse, mis ei vasta kliendi tavapärasele tegevusele

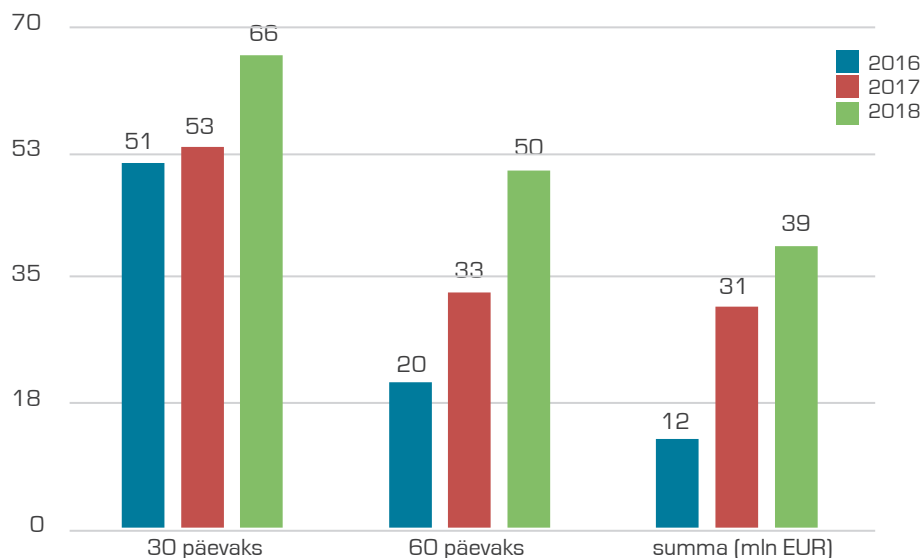
4.7 – kliendi tegevuses esinevad muud võimalikud rahapesule või varaga seotud muudele süütegudele või nende süütegude ettevalmistamisele viitavad tunnused

saadud teadete arvu tuntava suurenemise tõttu lisandus indikaatorite pingerea tippu uus indikaator: „Isikul on konto sihtriigis.“

Terrorismi rahastamise kahtlusega tehingute puhul oli 2018. aastal nagu varasemailgi aastail kõige sagedasemad teatamise põhjused ülekanded suurema terrorismi rahastamise ohuga riikidesse või tehingud selliste riikidega seotud isikutega ilma arvet avamata.

3.1.1. Vara käsutamise piirangud

RABil on õigus peatada tehing või piirata vara käsutamist, kui on rahapesu või terrorismi rahastamise kahtlus. 2018. aastal piiras RAB konto käsutamist 30 päevaks 66 korral ning 60 päevaks 50 korral (joonis 6). Varade kogumaht, mille käsutamist RAB kontode puhul piiras, oli 39,2 miljonit eurot. Kriminaalmenetluses jätkati kohtu-

Joonis 6. Rahapesu andmebüroo seatud pangakontode käsutamise piirangud 2016.–2018. aastal

määrusega vara aresti 23 korral summas kokku üle 2,3 miljoni euro.

Lisaks piiras RAB 2018. aastal kahel korral sularaha kasutamist kogusummas 150 000 eurot ning enam kui 1500 ettemaksukaardi kasutamist.

3.2. ÜLEVAADE BÜROO EDASTATUD MATERJALIDEST

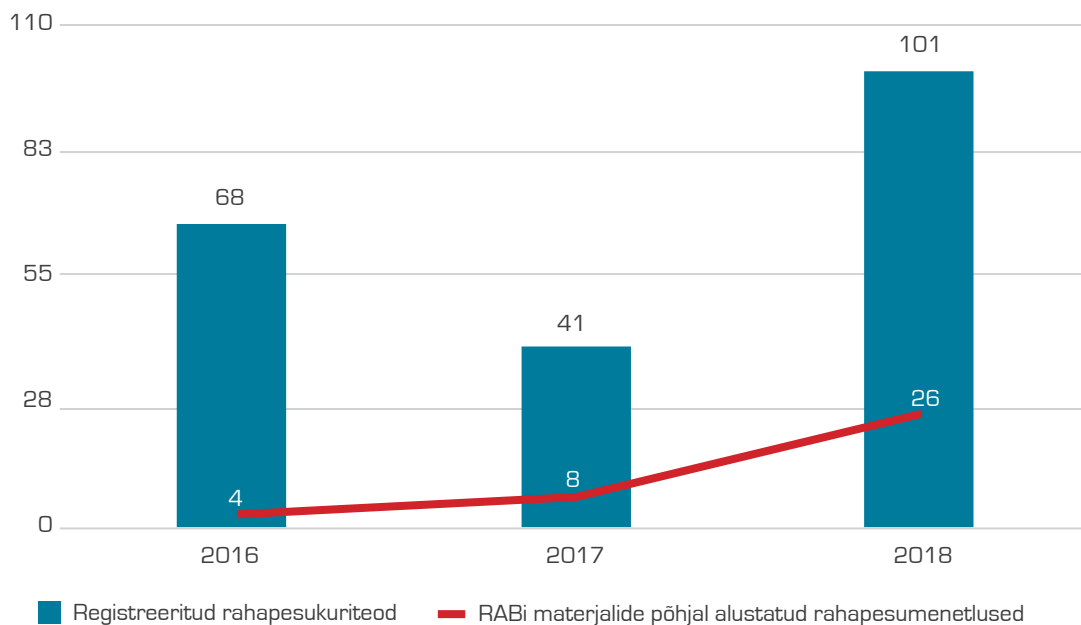
Kui RAB otsustab analüüsi põhjal, et tegemist võib olla rahapesu või terrorismi rahastamise või nendega seotud kuritegudega, edastab ta materjali teistele õiguskaitseasutustele. 2018. aastal saatis RAB teistele õiguskaitseasutustele 351 materjali, neist üle poole (umbes 60%) olid vastused päringutele ja teabeks saadetud info (tabel 3). Kriminaalmenetluse alustamise otsustamiseks saadeti märksa rohkem materjale kui eelmisel aastal: 52. Kuriteadete arvu suure kasvu taga on meilipettuste laine, mille puhul kanti välisriikidest pettusega valearvete alusel väljamakstud summad Eesti pankades asuvatele kontodele. Seisuga 31.12.2018 alustas Eesti uurimisasutus menetluse 35 juhul (26 korral rahapesu ja 9 korral

muu süüteo tunnustel). 13 juhul lisati RABi saadetud materjal olemasoleva kriminaalasja juurde, kolmel korral keeldus uurimisasutus kriminaalmenetluse alustamisest ning ühel juhul alustati menetlus välisriigis. 14 rahapesu tunnustel alustatud kriminaalmenetluse puhul oli oletatavaks eelkuriteoks kelmus, kaheksal arvutikelmus, ühel maksukuritegu, ühel omastamine, ühel vargus ning ühel korruptsioon. Olemasoleva kriminaalasjaga liitmiseks saadeti 95 materjali.

2018. aastal alustati Eestis rahapesu tunnustel 101 kriminaalmenetlust, neist viiendik ehk 26 RABi saadetud materjali põhjal (joonis 7).

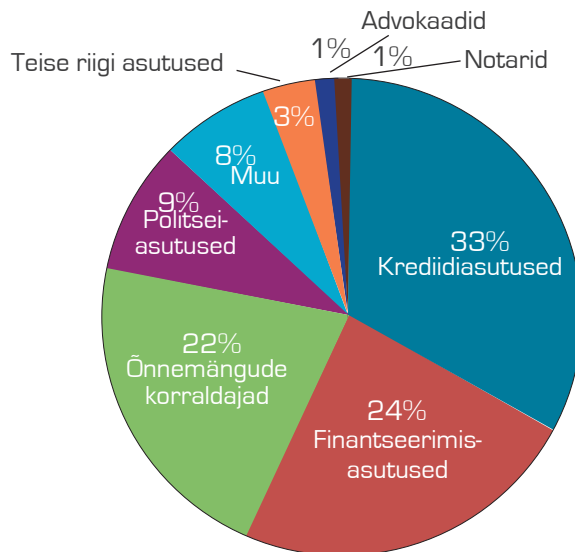
Tabel 3. Rahapesu andmebüroo edastatud materjalid õiguskaitseasutustele perioodil 2016–2018

	2016	2017	2018
Uurimiseks edastatud materjalid	181	242	351
Kriminaalmenetluse alustamise otsustamiseks	12	14	52
... seisuga 31.12 alustatud kriminaalmenetlused	10	13	36
... sh alustatud rahapesumenetlused	4	8	26
Olemasoleva kriminaalasjaga liitmiseks	51	59	95
Vastused päringutele, saadetud päringud, teabeks	118	169	204
Edastatud materjalidega seotud summad (eurot)	219,8 mln	270,4 mln	1,78 mld

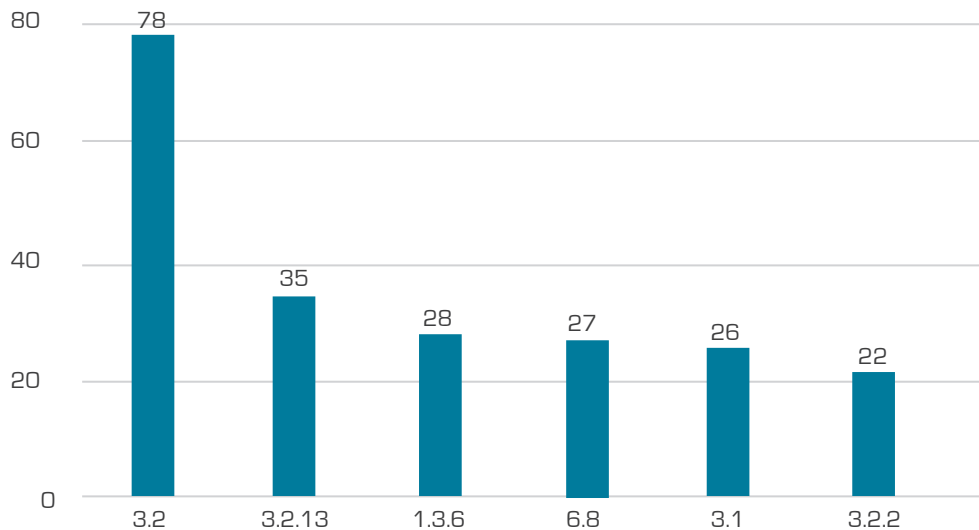

Joonis 7. Eestis registreeritud rahapesukuritegude arv ja rahapesu andmebüroo poolt uurimisasutustele edastatud materjalide põhjal alustatud rahapesumenetluste arv aastail 2016–2018

Märkus: info registreeritud rahapesukuritegude arvu kohta on saadud Justiitsministeeriumilt.

Joonis 8. Edastatud materjalides kasutatud rahapesu andmebüroole laekunud teadete jagunemine teatajarühma alusel aastal 2017

Joonis 9. Levinuimad teatamise indikaatorid edastatud materjalide aluseks olevate rahapesu kahtlusega teadete korral 2018. aastal

Selgitus:

3.2 – ebaharilik tehing isiku kontol

3.2.13 – esinevad muud juhendis nimetamata tunnused ebahariliku tehingu kohta kontol, mis võivad osutada ebaseaduslikule tegevusele

1.3.6 – krediidi- või finantseerimisasutus lõpetab kliendisuhete rahapesu kahtluse või hooldusmeetmete täitmiseks vajalike do-

kumentide või asjakohase teabe mitteesitamise või rahapesukahtluse tõttu

6.8 – isik teeb ülekandeid teistele isikutele erinevatesse riikidesse, mis ei vasta kliendi tavapärasele tegevusele

3.1 – ebaharilik tehing sularahaga

3.2.2 – üksik ebatavaliselt suur, harilikule käibele mittevastav ja/või piisavalt põhjendamata välismakse

Seadusest tulenevalt ei edasta RAB uurimisasutustele talle laekunud teateid ega avalikusta teate saatnud isikut. Küll aga peetakse RABis edastatud materjalide aluseks olevate teadete arvestust. Sarnaselt kahe eelneva aastaga põhines kõige suurem osa edastatud materjalidest finantseerimisasutustelt ja krediidiasutustelt saadud infol (joonis 8).

Kui 2017. aastal põhines veidi vähem kui 2/3 edastatud materjalidest summapõhisest teatamiskohustusest tule-

neval infol ning kolmandikul juhtudest kasutati edastatud materjalides rahapesukahtlusega teateid, siis oli 2018. aastal summapõhiseid ja rahapesukahtlusega teateid võrdselt. Mõlemal aastal kasutati edastatud materjalides paari terrorismi rahastamise kahtlusega teadet.

Sarnaselt varasemate aastatega olid rahapesu kahtluse põhistest indikaatoritest edastatud materjalide aluseks olnud teadetes levinuimad isiku tavapärasele tegevusele mittevastavad tehingud (joonis 9).

3.3. RIIGISISENE JA RAHVUSVAHELINE KOOSTÖÖ

2018. aastal nagu varasemal aastailgi pakkusid RABi ametnikud metodoloogilist tuge ning korraldasid erinevaid koolitusi kohustatud isikute ja turuosaliste juures. Kokku tegid RABi ametnikud 2018. aastal 16 rahapesu tõkestamise teemalist koolitust, kus osales umbes 840 inimest (tabel 4). Koolitati erinevatesse kohustatud subjektide kategooriatesse kuuluvate ettevõtete töötajaid ja professionaale ning kolleege Maksu- ja Tolliametist, Rahandusministeeriumist ning Politsei- ja Piirivalveametist. Lisaks esinesid RABi ametnikud erinevatel konverentsidel ning osalesid ettekannetega seminaridel, töötubades, koolitustel ja muudel üritustel.

Tabel 4. Rahapesu andmebüroo korraldatud koolitused 2016.–2018. aastal

	2016	2017	2018
Koolituste arv	13	14	16
Osavõtjate arv	316	588	841

RABi koostööpartnerid on ühelt poolt kohustatud isikud ning teiselt poolt õiguskaitse- ja järelevalveasutused. Finantssektoris on hea koostööpartner Eesti Pangaliit, kelle abil korraldame koostööd pankadega. Regulaarsetel Pangaliidu rahapesu tõkestamise toimkonna koosolekutel arutame nii jooksvaid küsimusi kui ka uusi suundumusi. Oluline on infovahetus ja koostöö ka suuremate teatajate-

ga ning mitme teise kohustatud isiku katusorganisatsioonide ja liitudega. 2017. aasta lõpus jõustunud rahapesu ja terrorismi rahastamise seadus tõi kaasa hulga uudseid olukordi ning regulatsiooni selgitamise küsimusi. Infovahetus ja kohustatud isikute päringutele vastamine andsid eelmise aasta tegemistes märkimisväärset tooni.

Järelevalveülesannete täitmisel on meie koostööpartnerid Eesti Advokatuur, Notarite Koda ja Finantsinspeksioon. Koostöö Finantsinspeksiooniga rahapesu tõkestamisel on eriti tähtis, arvestades finantssektori olulisust rahapesu tõkestamise süsteemis. Seetõttu on infovahetus Finantsinspeksiooniga eriti tihe.

Finantsinspeksiooni järelevalvetegevuste mõju turuosaliste tegevusele on tajutav ning Finantsinspeksiooni viimaste aastate tegevus rahapesu tõkestamise järelevalves on turuolukorda õiges suunas mõjutanud. Head koostööpartnerid rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise ning rahvusvaheliste finants sanktsioonide rakendamise tõhusa õiguskeskkonna kujundamisel on Rahandusministeerium, Siseministeerium ning Välisministeerium. Rahandusministeeriumi rahapesu tõkestamise valitsuskomisjoni ja osalemise kaudu oleme otseses kokkupuutes nii rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise riikliku poliitika kui ka õigusloome kujundamisega.

Mõne viimase aasta jooksul on toimunud oluline areng mitmepoolses koostöös RABi, uurimisasutuste, proku-

ratuuri ja Finantsinspektsiooni vahel. Kui varem andsid tooni pigem RABi ja koostööpartnerite kahepoolsed suhted, siis rahapesu tõkestamise ja seonduvate menetluste tähtsustamise tagajärjel on üha tihenemas mitmepoolne ja koordineeritud koostöö RABi, Finantsinspektsiooni, prokuratuuri ning uurimisasutuste vahel. Kaaluka sammutuna rahapesu tõkestamise tähtsustamisel tuleb mainida 2018. aastal Keskkriminaalpolitsei majanduskuritegude büroos finantskuritegudele keskenduva üksuse loomise alustamist.

RABi koostöö uurimisasutustega on endiselt tihe ning sellest sündivaid lahendusi kriminaalmenetlustes kajastame oma aastaraamatus järjepidevalt. Enamasti on RABil võimalik koguda finantsinfot teiste riikide rahapesu andmebüroode kaudu ja niiviisi aidata kiiremini tuvastada välisriikides raha liikumist ning kuritegude toimepanijaid. Maksupettuste toimepanijad kasutavad oma jälgede segamiseks palju välisriikides avatud ettevõtteid ja pangakontosid. Selles valdkonnas on võimalik kiire infovahetuse korral efektiivsemalt tuvastada edasisi rahaliikumisi ning seoseid kurjategijate vahel. Uurimisasutustele esitame infot kuritegude tõkestamise, tuvastamise ning kohtueelse uurimise kohta. Uurimisasutustele edastatud kuriteoavalduste, vastatud päringute ja muu saadetud info kohta saab ülevaate tabelist 3.

Rahapesu puhul on sageli tegemist piiriülese kuriteoga, kus ühes riigis toime pandud kuriteoga saadud ebaseaduslik tulu kantakse jälgede peitmiseks erinevaid riike läbivate tehinguahelate kaudu kiiresti edasi. Seetõttu on rahvusvaheline koostöö RABi tegevuses väga tähtis. RAB osaleb regulaarselt rahvusvahelistel kohtumistel Egmont Grupis, Euroopa Nõukogu ekspertkomisjonis MONEYVAL ja Euroopa Liidu rahapesu andmebüroode koostöövõrgustikus EU FIU Platform (*European Union Financial Intelligence Units Platform*).

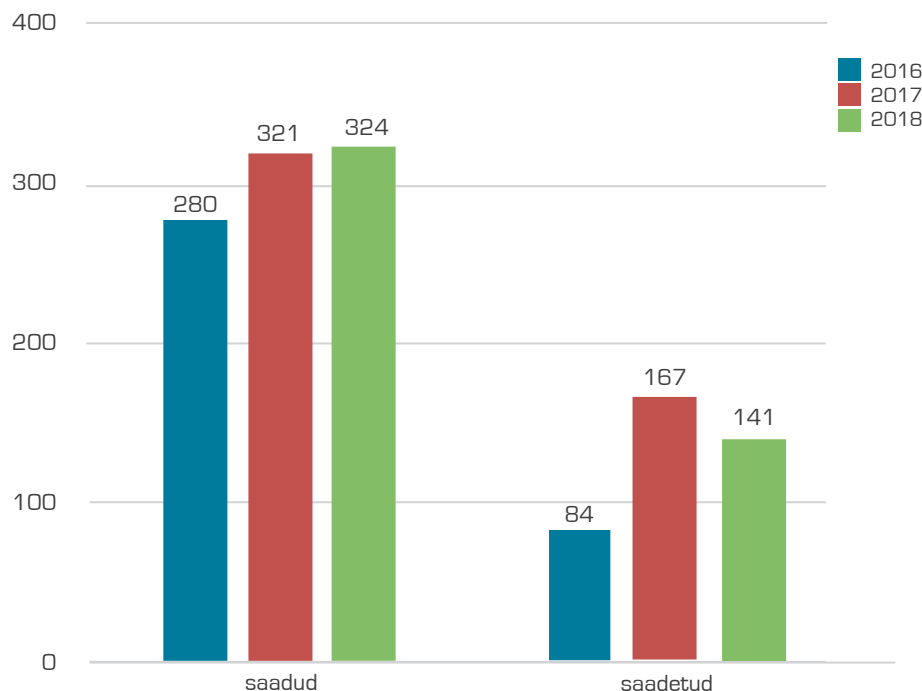
2018. aastal saabus RABile 324 päringut kokku enam kui 47 riigist. Samal perioodil saatis RAB ise 141 päringut 40 välisriiki (joonis 10). Suur saadud päringute arv

näitab rahapesukuritegude piiriülesust ning seda, et RAB aitab kaasa rahapesu tõkestamisele ja terrorismi rahastamise takistamisele mitte üksnes riigisiselt, vaid ka rahvusvahelises ulatuses. RABi keskmine välispäringule vastamise aeg oli 2018. aastal 18 päeva.

Nagu varem, oli ka 2018. aastal tihedaim väliskoostöö lähiriikidega. Enim välispäringuid saabus Lätist (55), Venemaalt (31), Leedust (31) ja Soomest (30); endiselt saime üsna sageli päringuid Valgevenest (16), Ukrainast (15) ja Moldovast (11). Võrreldes eelmiste aastatega kasvab märgatavalt Saksamaalt, Tšehhist ja Maltalt saabunud päringute ning omaalgatuslike infoedastuste arv. Eestist saadeti välispäringuid enim Läti (18), Leetu (12), Saksamaale, Suurbritanniasse ja Tšehhi (kõigisse 10).

Välismaa kolleegidega vahetame infot nii aktuaalsete kiireloomuliste juhtumite kohta, kus partnerasutusi on võimalik lisaks kiirele teabe jagamisele abistada varale ajutiste käsutuspiirangute seadmisega, kui ka kriminaalmenetlusega rööbiti kulgeva põhjalikuma finantsuurimise osana. ELi liikmesriikide vahel toimib FIU.net-i kaudu operatiivne koostöö, kus analüüsivad juhtumid on tihti veel rahapesukahtlusele kinnituse otsimise faasis. Partnerasutuste päringud ja spontaansed infoedastused viitavad kasvavale trendile, et kuritegelikku päritolu raha liigutamiseks kasutatakse traditsiooniliste pangakontode asemel makseteenuse osutajaid. Üha sagedamini küsitakse Eestilt teavet krüptovaluuta vahendajate kohta. Selle kõrval vahetame infot ka teiste õiguskaitseasutustega Europoli SIENA kanali kaudu. Näiteks oleme viimaseil aastail sageli panustanud narkokuritegevusest saadud tulu jälitamisele.

Arvukad infopäringud Lätist seonduvad 2018. aastal peasjalikult kriminaaluurimistega maksuasjades, kuid nende pinnalt kogutud ja analüüsitud andmed viitavad, et nii maksukuritegudest saadud tulu kui ka muu kuritegeliku raha suuremahulisem piiriülene liikumine võib olla rahvusvaheliste organiseeritud kurjategijate grupeeringute orkestreeritud. Ka Läti riiklikus rahapesu ja ter-

Joonis 10. Rahapesu andmebüroole saabunud ja andmebüroo saadetud välispäringute arv aastail 2016–2018

rorismi rahastamise riskihinnangus 2018. aasta kohta on mainitud rahapesule spetsialiseerunud riikideüleste kuritegelike ühenduste tegevust Lätis, Eestis, Venemaal, Ukrainas, Leedus ning Poolas.

Osa Venemaalt ja Moldovast ning enamik Valgevenest ja Ukrainast saadetud päringutest tehakse selle kümnen­di esimesel poolel toime pandud kuritegude uurimiste osana (peamiselt maksukuriteod, omastamine riigiette­võtetest, muu korrupsioon, organiseeritud rahapesu). Paljud neist juhtumitest paigutuvad selgelt lähiminekü suurtesse rahapesuskeemidesse, kus arvatav kuritege­likku päritolu raha läbis Eestit transiidiriigina rahapesu nn kihistamise faasis ning kurjategijad, kellel oli Eestiga väga nõrk side, peitusid Suurbritannias ja madala maksu­määraga riikides registreeritud riulifirmade taha.

Üldise tendentsina on Eesti krediidasutustes pidevalt

vähenenud mitteresidentide hoiuste arv ja maht. On siiski märke, et suurema riskiisuga Eesti finantsasutustele tõi mõnevõrra uusi mitteresidentidest kliente olukord Lätis, kus suurte rahvusvaheliste rahapesuskandaalide tagajärjel kohustas Läti Finantssektori Arendamise Nõu­kogu 2018. aasta kevadel sealseid panku loobuma klien­disuhetest nn riulifirmadega.

Oleme juba varasemais aastaraamatuis osutanud riski­le, et välismaised kurjategijad saavad rahapesu eesmärgil ära kasutada võimalust Eestis lihtsasti ja kiirelt ettevõt­teid asutada. Meie analüüsitud juhtumid näitavad, et vor­miliselt Eesti ettevõtteid, mida kontrollivad välismaised isikud, rakendatakse nn kaubanduspõhises rahapesus, kus ettevõtte aitab fiktiivsete lepingutega liigutada eba­selget päritolu vahendeid, peitudes õhukese kihi legaalse äritegevuse taha. Eestist suundub kahtlane raha edasi sa-

geli Hiina ja Türgi ettevõtete kontodele. Nii saadud välispäringute kui ka kontrolltoimikute pinnalt saab öelda, et viimaseil aastail kagu poolt (Valgevenest, Ukrainast, Moldovast) ja Venemaalt lähtuvate kahtlaste rahavoo- gude puhul võib sageli arvata kas kaubanduspõhist rahapesu või tollimaksupettuse skeeme. Lisaks varasemaist aastaist tuntud „vahenduskaubandusele“ ehitusmaterjali- de, elektroonikaseadmete, tekstiili ja esmatarbekaupade vallas torkavad silma välismaalaste juhitud Eesti ettevõ- tete suuremahulised tehingud metalli ja maakide, põllu- majandustoodete, meditsiiniseadmete ning farmaatsia- toodetega.

Juhtudel, kus

- Eesti finantssüsteemi läbivad ainult raha transiitvood ehk arvelduskonto valdaja on mitteresident ning kon- toga seotud isikud ei ole samuti Eesti residendid,
- võimalikust kuriteost pärit vahendid on pärit välisrii- gist,

- pärast nende Eestis asuvatel kontodel „keerutamist“ lii- gub raha Eestist välja ning

- selle eest soetatakse varasid järjekordses välisriigis, on Eestis kriminaalmenetluse korraldamine raskenda- tud ning sageli võimatugi. Säärastel juhtudel on otstar- bekam teha rahvusvahelist koostööd välisriikide partne- ritega.

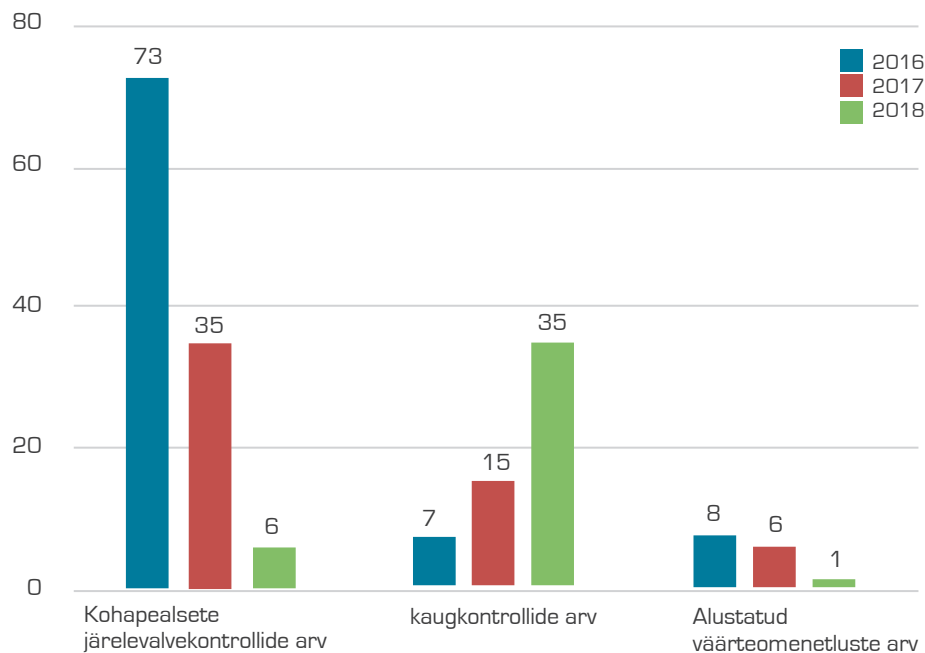
See ei ole paraku alati lihtne ega tulemuslik, sest mõ- nel juhul puudub kas raha lähteallikaks olnud kurite- gude toimepanemise riigi või raha edasise tarbimise ja investeerimise sihtkohariigi menetlushuvi või -ressurs. Samas on ka positiivseid näiteid, kus ühel või mõlemal poolel on huvi avastada toimepandud kuriteod, tuvas- tada nende toimepanijad ning hoida ära kuritegudest saadud vahendite paigutamine legaalsesse majandusse. Siinkohal tuleb tunnustada viimastel aastatel aktiivistu- nud uuriva ajakirjanduse rolli, mis on juhtinud avalikku- se tähelepanu mastaapsetele majandus-, ametialastele ja muudele kuritegudele.

3.4. JÄRELEVALVE

RABi seadusest tulenev ülesanne on valvata riiklikult teatud turuosaliste järele. Need ülesanded on RABi seadusest nii rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestami- se seaduses kui ka rahvusvahelise sanktsiooni seaduses. 2018. aastal korraldas RABi järelevalvetalitus 6 koha- pealset ja 35 kaugkontrolli (joonis 11). Väärteomenetlust alustati ühel korral.

Juba RABi 2016. aasta aastaraamatus kirjeldasime Eesti kui paindliku ja avatud majanduskeskkonnaga riigi mai- nest tulenevaid riske, mille korral võidakse kasutada Eesti äriühinguid teenuste pakkumiseks muudes jurisdiktsioo- nides kui Eesti. 2018. aastal oli üks järelevalvemenetluste eesmärke reageerida teiste asutuste hoiatusteadele eel- kõige võimalikust tegevusloata tegutsemisest teise riigi jurisdiktsioonis. Majandusruumi avamisel ettevõtluseks välisriigi ettevõtjaile tuleb meie hinnangul kindlasti sil-

mas pidada kerkivat problemaatikat järelevalvetegevuses, sh riigi maineriski. Oleme kokku puutunud kaasustega, kus RABi tegevuslubadega Eesti ettevõtteid on kasuta- tud õiguspärase ja seaduse nõuetele vastava tegevusega teenusepakkuja maine loomiseks, mis on mitmel juhul päädinud lihtsa klientide raha omastamisega, kusjuures seda isegi mitte Eesti majandusruumis. Teenuste liiku- mine internetti hägustab üha enam selgepiirilist eristust pakutavate teenuste, jurisdiktsioonide, kus teenuseid pakutakse, ja isegi teenuse pakkuja isikute vahel, kui- võrd järjest rohkem on hakanud levima kombineeritud versioonid ülalmainitud erinevatest osistest koosne- vatest teenustest, millele ligipääsu saab teenuse tarbija väga lihtsalt oma nutitelefoni. Nimetatu avab aga uued probleemid ka järelevalvele, kus üha enam tuleb enne sisulist kontrolli välja selgitada, kas ja mis teenust üldse

Joonis 11. Järelevalvekontrollid ja väärteomenetlused perioodil 2016–2018

pakutakse, mida saab liigitada mõne RABi järelevalvele allutatud kohustatud isiku tegevuse alla, või kas on üldse tuvastatav asjaolu, et seda teenust pakutakse Eestis.

Järelevalvetegevuse täpsem statistika on näha tabelis 5.

Tabel 5. Rahapesu andmebüroo 2018. aastal tehtud järelevalvekontrollide jagunemine kontrollitud isiku tegevusala alusel

	Kokku
Virtuaalvääringu raha vastu vahetamise teenuse pakkuja	26
Finantseerimisasutus, valuutavahetusteenuse pakkuja	13
Rahakotiteenuse pakkuja	12
Usaldusfondide ja äriühingute teenuse pakkuja	2
Kokku	41*

Märkus: * summa ei võrdu liidetavatega, kuna mitu kontrollitud isikut tegutseb mitmel tegevusalal.

2018. aasta esimesel poolel keskendus RAB enamjaolt finantseerimisasutuste tegevusloaga kohustatud isiku kontrollile, kuivõrd neist mitme kohta laekus info, et mõne teise riigi järelevalveasutus on väljastanud nende tegevuse kohta hoiatusteate. Kontrollimisel ilmeski tihti, et teenuse pakkumisega Eestis loa väljastamisest alates kuue kuu jooksul alustatud ei olnud, ning seega tuli järelevalve tulemusel tegevusloba arhiivida. Levinud olid olukorrad, kus ettevõtte pakkus RABi tegevusloaga internetis (mitte Eestis) näiteks valuutapaaride kauplemise teenust ning väitis, et selliseks tegevuseks on neil olemas vajalikud tegevusload, kuigi tegelikkuses RABi väljastatud tegevusload säärast tegevust ei litsentsinud ja esines olukordi, kus heausksetel klientidel tekkis probleeme oma vara või investeeringu tagasisaamisega. Viimati nimetatud ilming võib kahjustada olulisel määral turgu laiemalt, kuna kahjustab kaudselt õiguskuulekate ettevõtete mainet, mistõttu võttis RAB need olukorrad tähelepanu alla.

RAB soovib alati enne teenuse tarbimist veenduda, kas tarbijal on selge, kellelt teenust tarbida soovitakse, kas ettevõttel on selles jurisdiktsioonis, kus soovitakse teenust tarbida, selle teenuse osutamiseks nõutavat tegevusluba ja kas ettevõtte üldine taust on usaldusväärne.

Aasta teisel poolel panime rõhu virtuaalvääringu raha vastu vahetamise ja virtuaalvääringu rahakotiteenuse pakkujaile, kelle puhul võib üldistatult asuda analoogsele

järeldusele kui finantseerimisasutusena tegutsejate korral – teenuse pakkumist Eestis üldjuhul kuue kuu jooksul alustatud ei olnud ning valitud oli mingi muu sihtturg kui Eesti.

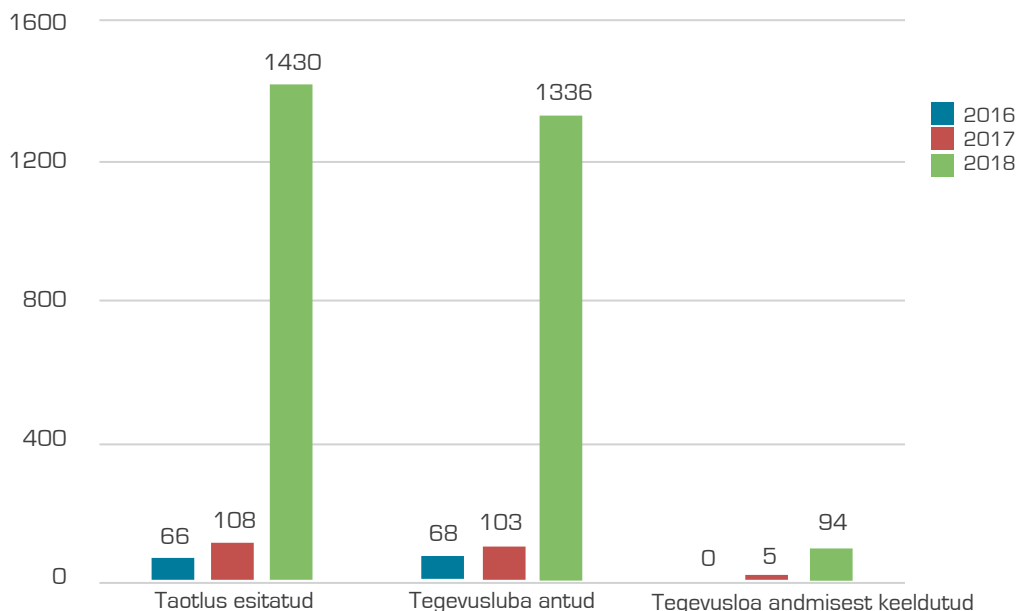
Ka järelevalvetegevuse kohta tuleb öelda, et suurenenud on esitatud tegevusloa taotluste arv ning nende menetlemisele kuluv ressurss on märgatavalt mõjutanud järelevalvetegevusele panustatava ressursi suurust.

3.5. TEGEVUSLUBADE VÄLJASTAMINE

Tegevuslubade väljastamine lisandus RABi ülesannete hulka 2014. aastal. Eelnevatel aastail on tegevuslubade taotlusi saadud märksa vähem kui 2018. aastal, kus lahendada tuli 1430 tegevusloa taotlust, kasv võrreldes 2017. aastaga oli 14-kordne. Säärane koormuse kasv tuli RABile üllatusena ning kahjuks sidus menetlustega tege-

lemine suurel määral ressursi. Endiselt tuleb märkida ka seda, et tegevuslubadega seonduvalt ei ole vaja teha ainult uute tegevuslubade andmise menetlusi, RABi kohustus on menetleda ka tegevuslubade kehtetuks tunnistamist, peatamist ja muutmist.

Enamik tegevuslubade taotlustest on seotud uute teh-

Joonis 12. Tegevusloataotluste ülevaade 2016–2018

noloogiasuundade arenguga ehk virtuaalvääringute raha vastu vahetamise ning hoidmise teenustega (virtuaalvääringu rahakotiteenus). Need tegevusload on enamjaolt taotletud koos ning taotlejad on ettevõtted, mille juhtorgani liikmed või tegelikud kasusaajad on välisriigi isikud. RAB on seesugusest ilmingust tulenevalt juhtinud tähelepanu kaasnevatele riskidele. Peamised virtuaalvääringute teenusepakkujatega seotud riskid on pettuste ja vara omastamise risk, rahapesu risk, terrorismi rahastamise risk ning seaduses sätestatud rahapesu ja terrorismi

rahastamise hoolsusmeetmete ebapiisaval tasemel rakendamise risk. RABi pädevus tegevuslubade menetlemisel ei ole piisav nende riskide maandamiseks ning tegevusloa saamiseks vajalik kriminaalkaristuse puudumise tõend ei tohiks olla loa andmiseks nii riskantses tegevusvaldkonnas piisav. Oleme teinud eeltoodud riskide maandamiseks ettepanekud muuta õigusnorme nii loamenetluses rangemate tingimuste seadmiseks kui ka virtuaalvääringu teenusepakkujate suhtes rakendatava regulatsiooni muutmiseks.

4. RAHAPESU KOHTULAHENDID 2018. AASTAL

4.1. KRIMINAALMENETLUSED

2018. aastal jõustus Eestis 9 rahapesu kohtuotsust, 16 isikut, sh 14 inimest ja 2 juriidilist isikut, mõisteti rahapesus süüdi. Enamik kohtuotsuseni jõudnud rahapesuskeemidest olid 2018. aastal sarnased: süüdi mõisteti isikud, kes aitasid oma pangakontode kaudu kurjategijail varjata ja puhtaks pesta välismaal toime pandud kelmuste ja arvutikelmuste tagajärjel saadud ebaseaduslikke vahendeid. Selliseid skeeme oleme juba korduvalt varasemates aastaraamatutes kirjeldanud. Allpool tutvustame kaht

süüdimõistva kohtulahendini jõudnud rahapesuskeemi, mis on teistsugused.

2018. aasta rahapesu kohtulahendite puhul väärrib märkimist konfiskeerimine: üheksa süüdimõistetud puhul tõi kohtuotsus kaasa ka nende vara konfiskeerimise, summad ulatusid 1742 eurost 163 500 euroni, kokku konfiskeeriti rahapesus süüdimõistetud isikuilt 2018. aastal 266 000 eurot, lisaks muud vara (sealhulgas kinnistu, mootorratas).

VILJAVARGUS JA RAHAPESU

Novembris 2017 mõisteti PM, PK, AK ja VS süüdi kelmuses ning rahapesus. PMile mõistis kohus rahapesu eest karistuseks 3 aastat, PK-le 2 aastat, AK-le 2,5 aastat ja VSile 2 aastat vangistust. PMi lähedaselt konfiskeeriti kinnistu, PMilt mootorratas ja sularaha 3250 eurot, PK-lt 57 845 eurot, AK-lt 53 151 eurot. Kohus rahuldab ka kannatanute tsiviilhagid.

Süüdimõistetud petsid septembrist 2013 kuni jaanuarini 2017 kokku 26 kannatanult välja enam kui 342 000 euro eest teravilja või rapsi. Pettuse summad varieerusid olenevalt kannatanust 1469 eurost

105 874 euroni. Skeem oli kõigil juhtudel ühesugune.

PM, PK ja AK löid erinevatele põllumajandustootjatele eksliku ettekujutuse, et soovivad neilt osta vilja. PM või PK esines OÜ X esindajana (erinevate kannatanute puhul olid skeemis ostjana esinevad OÜd erinevad), jättis kannatanutele mulje, et OÜ X tasub vilja eest, kuigi neil polnud algusest peale kavatsust seda teha. Osa kannatanute puhul tutvustasid PM ja PK ennast kannatanule teise isikuna (vilja „ostva“ OÜ X esindajana), st eksitasid kannatanut oma isiku suhtes.

Kui vilja müügileping oli sõlmitud, organiseeris PM kannatanult vilja äraveo. Osale kannatanutest jäeti

kogu ostusumma tasumata, osale tasus OÜ X ainult esimese arve (umbes 10% kokkulepitud ostusummast), et kinnitada oma usaldusvärsust. Ülejäänud arved jäeti tasumata.

Ostetud teravilja edasimüümise heausksele ostjale organiseeris kas PK, PM, AK või VS. Selleks kasutati erinevaid ettevõtteid, mis kuulusid sageli PMi, AK või VSi lähedastele (aga mitte OÜd X, et muuta pet-

tuseskeem keerulisemaks). Seejuures oli edasimüügi hind tihti odavam kui see, mida lubati kannatanule. Pärast seda, kui heausne ostja oli vilja eest tasunud, organiseerisid PK ja AK vilja müügist saadud tulu edasikandmise erinevate ettevõtete pangakontodele, mille kasutusõigus neil oli (sel juhul kasutati raha hiljem erinevate arvete eest tasumiseks) või võtsid raha sularahas kohe välja.

PAHAVARA MÜÜK JA RAHAPESU

Septembris 2018 mõistis kohus muu hulgas arvutikelmuses ja rahapesus süüdi IZi, karistas teda rahapesu eest kolmeaastase vangistusega, konfiskeeris IZilt sularaha kokku 8555 eurot ning suure hulga asju koguväärtusega 20 675 eurot. Kolmandalt isikult TZilt konfiskeeris kohus 5 eurot ja vara koguväärtusega 4726 eurot ning kolmandalt isikult MK-lt 565 eurot ja vara kogusväärtusega 11 149 eurot. IZilt mõistis kohus konfiskeerimise asendamist, mõistes temalt riigituludesse 65 000 eurot.

IZ müüs kolmandatele isikutele arvutiprogramme, millega on võimalik hankida juurdepääs arvutisüsteemile. Sellega teenis ta kuritegelikku tulu. Oma ebaseadusliku tegevuse finantseerimiseks ning kuritegelikust tegevusest saadud vara varjamiseks, samuti selle vara päritolu, tõelise olemuse, asukoha ja omandiõiguse varjamiseks valdas ja kasutas IZ erinevaid kontosid erinevates välismaa pankades, elektroonilise raha teenuseid pakkuvates ning investeerimis-

teenust pakkuvates ettevõtetes. Nendele kontodele laekus erinevates summades ülekandeid erinevate riikide kodanikelt. Samuti tegi IZ neilt ülekandeid erinevatele enda kontrolli all olevatele keskkondadele ja pangakontodele ning võttis oma kuritegelikust tegevusest saadud tulu sularahana välja. Väljavõetud sularaha kandis IZ Eestis asuvate pangaautomaatide kaudu enda, oma ema TZi ja elukaaslase MK pangakontodele. Samuti kasutas IZ oma ebaseaduslikult teenitud tulu varjamiseks oma ema ja elukaaslase pangakontosid ülekannete tegemiseks, sularaha sisse- ja väljamakseteks ning lasi neil kanda ja välja võtta sularaha. Samuti sai IZ ajavahemikul 26.10.2012 kuni 31.08.2017 Western Unioni kaudu sularaha kokku vähemalt 9586,40 eurot ja saatis raha 700 eurot.

Kuritegelikust tegevusest saadud tulu kasutas IZ oma ebaseadusliku tegevuse finantseerimiseks ning igapäevakulutuste, kohustuste ja reiside eest tasumiseks. Kohus tuvastas, et IZ sai kriminaaltulu kokku vähemalt 344 936 eurot, 1 276 765 CZK ja 10 575 USD.

4.2. HALDUSKOHTUMENETLUSED

2017. aasta algusest kuni 2018. aasta oktoobrini ei esitatud halduskohtule rahapesu andmebüroo tegevuse peale kaebusi.

Ainus halduskohtu asi 2018. aastal oli ühe ettevõtte kaebus rahapesu andmebüroo otsuse peale tegevusluba

mitte anda, kuna ettevõttega seotud isiku kohta ei esitatud tõendit, et ta pole kriminaalkorras karistatud tahtliku teo eest. Menetlus selles vaidluses jõuab lõpule tõenäoliselt 2019. aastal.

5. RAHAPESUSKEEMID

Allpool anname ülevaate skeemidest, mida rahapesu andmebüroo 2018. aastal analüüsis.

5.1. DIGIMAAILMA KASUTAMINE REAALSE RAHA KÄTTESAAMISEKS PETTUSTE TEEL

2017. aasta lõpus alanud BEC (*business e-mail compromise*) kelmused jätkusid 2018. aastal. Pettuse õnnestumisele aitas kaasa pankade maksete tegemise süsteem, mis võimaldab teha makseid ka juhul, kui makse saaja nimi ja kontonumber ei kattu. Aasta jooksul ilmnes, et samad tegijad hakkasid korduma erinevates ettevõtetes, kelle kontodele raha kanti. Eesti äriühingutel, kes olid petuskeemis raha vastuvõtjad, olid erinevad tegevusalad, kuid ükski neist ei olnud reaalselt tegutsenud või suure käibega ettevõtte. Arvelduskontodele saabunud raha saadeti paljudel juhtudel edasi ning eeldatavasti võeti saadav teenustasu sularahas välja, mis viitab sellele, et püüti kergelt raha teenida, andes oma arvelduskonto kurjategijate kasutada. 2018. aastal tuvastasime Eestis avatud arvelduskontodele pettustega saabunud raha üle 5,3 miljoni euro. Raha tuli 30 riigist, eksootilisemad Eesti jaoks olid Kambodža, Lõuna-Korea, Mongoolia, Bahrein, aga skeemi olid kaasatud ka enamik Euroopa riike ning Amee-

rika Ühendriigid, Venemaa ja Türgi. Raha, mida Eestist sularahas välja ei võetud või Eesti ettevõtete kontodele ei edastatud, liikus edasi erinevatesse Euroopa riikidesse – Leetu, Poola, Soome, Hollandisse, Ühendkuningriiki, ent ka Ameerikasse ja Aasia riikidesse.

Lisaks sai RAB aasta jooksul teada vähemalt kuuest juhtumist, kus Eesti ettevõtjad on säärase pettuste läbi kannatanud ning saatnud raha oma välispartnerile, kellega toimunud meilisuhtlusele on aga kurjategijad ligi pääsenud. Nii on raha saadetud näiliselt oma partnerile peamiselt Euroopas avatud arvelduskontodele, kuid arvelduskonto number on meilides muudetud. Paneme kõigile südamele, kes välispartneritega suhtlevad, et kurjategijad on aina kavalamad ning otsivad uusi võimalusi ettevõtete meilisuhthetlemist ära kasutada. Soovitame kontaktandmete ja pangakontode andmete muutmise kontrolli puhul mitte piirduda ainult e-kirjade vahetamisega, vaid kontakteeruda täiendavalt kas telefoni või sõnumi teel.

Romantilistel ja fiktiivsete hasartmänguvõitude lootuse põhjustel Aafrikasse sularaha saatmine on juba varem ilmnenud skeem. 2018. aastal jäi RABi silma uus kelmu- se liik, mille tõttu saatsid eraisikud vahemeeste mahi- tusel raha jälle Aafrikasse, täpsemalt Benini. 2018. aastal tuvastasime 139 rahasiiret kogusummas üle 75 000 euro, raha saadeti Aafrikasse teele nii Tallinnast, Tartust, Rakverest kui ka mitmelt poolt mujalt. Raha saatmise ajend on olnud arvatavasti Facebookis loodud *Touba Finacial*'i nimelised leheküljed, kus pakutakse laenude finantseerimist eraisikute vahel. Kui isikud kontakteeruvad säärase ettevõtetega, küsitakse neilt laenu saamiseks 119 eurot lepingutasu. Peale tasu maksmist näeb klient firma kodulehelt, et tema kontol oleks justkui laenatav rahasumma olemas, kuid selle kättesaamiseks ja kasutamiseks peab ta veel raha maksma. Tegelikult lepingutasu maksnud isik laenu ei saa. *Touba Finacial*'i tegevuse kohta on Finantsinspeksioon oma kodulehel 05.09.2017 avaldanud hoiatusteate, et sellisel ettevõtmisel ei ole krediidi andmiseks Eestis tegevusluba.

Oleme varasemates aastaraamatutes kajastanud pettuslikke tööle värbamiste skeeme, kus tehtud töö eest (mis tegelikult oli fiktiivne) saadud raha peavad „töötajad“ osaliselt edasi saatma välisriiki. 2018. aastal algas säära-

ne pettuste laine uuesti, kuid uue tööülesandena pakuti näilist testkliendi rolli. Selle pettuse tagajärjel tööle värvatud isik selgitas, et tööle kandideerides pidi ta täitma tööandja palvel ankeedi. Ankeet tuli printida, allkirjastada, siis skaneerida ja ettevõttele tagasi saata. Töölepingu sõlminud isiku sõnul oli tema töö sisuks olla testklient, st jälgida teenindaja käitumist, kuidas nad töötavad. Nõnda käis isik enda väitel kontrollimas kolme ettevõtet: üht toitlustusega tegelevat ning kaht sularaha siirdavat äriühingut. Lisaks oli ülesanne kontrollida krediitiasutuse kontorit, kus tal tuli sularaha välja võtta. Isiku väitel oli tema ülesanne jälgida, mis küsimustele pangatöötajad vastasid ja kuidas nad reageerisid. Saadud info tuli tööandjale saata aruandena. Selle pettuse põhjal edastasid kurjategijad töökoha vastu võtnud isiku arvelduskontodele varem kelmuse teel saadud raha, mis tuli töölepingu järgi sularahas välja võtta ning seejärel maksevahendaja Western Unioni kaudu edasi saata. Sisuliselt loodi töötajaile teadvalt vale ettekujutus toimuvast, mille tagajärjel tegi palgatud töötaja rahapesu tunnustega tehinguid, et varjata varade ebaseaduslikku päritolu. Rahapesu andmebüroo sai 10 sellise juhtumi kohta infot, millega vahendati n-ö töötajate arvelduskontode kaudu kokku üle 22 000 euro.

5.2. PETTUSED VÄIKELAENUFIRMADE VASTU

2018. aasta teises pooles hakkasid uuesti jõulisemalt tegutsema kuritegelikud grupid, kes teenisid oma kuritegeliku tulu väikelaenu pakkuvate ettevõtete pettmisega. 2018. aastal sai rahapesu andmebüroole teatavaks 23 juhtumit kogusummas ligi 140 000 eurot 12 isiku nimel, üks neist võttis laenu kaheksalt väikelaenu pakkujalt. Laenusummad olid erinevad olenevalt väikelaenu pakkujast ning jäid vahemikku 700 kuni 10 000 eurot tehingu kohta. Laenusajate hulgas oli ka inimesi, kelle nimel oli nende teadmata, kasutades nende valdusest väljunud

isikut tõendavaid dokumente, taotletud väikelaenu ning seetõttu ei olnud nad raha laekumisest teadlikud. Laenusumma sooviti kas sularahas välja võtta või teiste, tihti eri laenuvõtjate puhul samade eraisikute kontosid kasutades edasi kanda ning tagasimaksmine ei olnud planeeritud. Kui 2017. aastal värvati laenusajateks Läti kodanikke, siis kasutati 2018. aastal toimepandud kelmuste tagajärjel saadud raha edasiliigutamiseks Eesti kodanike arvelduskontosid.

5.3. KAHTLASE PÄRITOLUGA RAHAVOOD LEGAALSES ÄRIS

Üks rahapesu eesmärke on kahtlase päritoluga rahavoogude tegeliku omaniku või päritolu varjamine ning sedaviisi rahale legaalse olemuse tekitamine. Üks võimalus selleks on sekkuda tegeliku ettevõtlusega ja majandustegevusega äriühingute tegevusse. Suurte rahaliste vahendite kõrvale on esmapilgul kahtlust äratamata võimalik lisada rahavood, mille selgituseks lisatakse arved või krediidilepingud, millel ei ole majanduslikku sisu. Näiteks müüakse kaupa, mis pole tegelikkuses seotud ettevõtte tegevusvaldkonnaga, või saadakse laenu, mille tagasimaksmine ei ole realselt ette nähtud. Saadud rahavood suunatakse ettevõttest läbi ning kolmanda osalise jaoks on raha tegelik päritolu peidetud. Niisuguse skeemi elluviimiseks on ettevõtted omavahel tihedalt seotud

kas kaudsete omanike suhete läbi või saab raha läbiviija piisavat tasu enda ettevõtte sellisel moel teenusemüüjana kasutamise eest. Kontol on näha lisaks tavapärasele majandustegevusele ka transiitkanded, mis aga esmapilgul välja ei paista ning mille avastamine nõuab süvaanalüüsi. Sääraseid skeeme oleme oma analüüside käigus ka tuvastanud ning nähtub, et selliseid skeeme kasutatakse pigem välisomanike ja piiriülese rahastuse puhul.

Teine võimalus on kasutada „musta raha“ legaalses äris endale konkurentsieelise saamiseks, sest saadud raha ei ole pidanud tulema varem ettevõtluse teenitud kasumina, vaid finantsvõimendusena, mida ei ole vaja tagasi maksta.

6. RAHVUSVAHELISED FINANTSSANKTSIOONID

Rahvusvahelise finantssanktsiooni rakendamisega seonduv kulges 2018. aastal suuremate üllatusteta. Ootuspäraselt pikendati ELi tasandil kehtivaid sanktsioonirežiime ning aeg-ajalt lisati isikuid sanktsiooninimekirjadesse või eemaldati neid sealt. Suurem muudatus oli piiravate meetmete kehtestamine seoses Ukraina territoriaalset terviklikkust, suveräänsust ja sõltumatust kahjustava või ohustava tegevusega, kuhu aasta keskel lisati kuus üksust ja aasta lõpul veel üheksa isikut.

2018. aastal laekus RABile 13 rahvusvahelise sanktsiooni kahtlusega teadet, RABi meetmete võtmiseks (külmutamiseks) nendel juhtudel alust ei olnud.

Valdkondlikust tegevusest tasub veel märkimist, et oleme osalenud tööruhmades, mille eesmärk oli välja töötada täiendused kehtivale rahvusvahelise sanktsiooni seadusele. Rahvusvahelise sanktsiooni seaduse teksti oli vaja uuendada eelkõige seetõttu, et kehtestatud piirangud ja kohustuseks pandud meetmete võtmine, mis tulenes Euroopa Liidu õigusest, tuli ühtlustada riigisisese õigusega.

7. ETTEVAATAVALT AASTASSE 2019

2019. aastal on paljudel Eesti rahapesu tõkestamise süsteemi osalistel ees mitu tähtsat ülesannet.

Tööle rakendamist ootab maksekontode register ning selle liidesed pankade ja makseasutuste ning teiselt poolt rahapesu andmebüroo ja uurimisasutuste vahel.

Paljudel finantsasutustel ja teistel kohustatud isikutel on vaja jätkata enda rahapesu tõkestamise võimekuse arendamist. Praegune teatamiskohustuse täitmine näitab, et suur osa kahtlaste tehingute tuvastamisest on suunatud juba toimunud tehingutele. Reaalajas kahtlaste tehingute väljasõelumine, nendest teavitamine ja tehingute tegemisest keeldumine on eesmärgid, mille poole finantsüsteemi osalised peavad püüdlema.

Riigi rahapesu tõkestamise süsteemi kvaliteedi ja puuduste kohta annavad hinnangu väliseksperdid. 2019. aasta suvel peab Eesti MONEYVALi plenaaristungil kaitsma enda neljanda vooaru järelraportit. Loodame, et meil õnnestub edukalt selle hindamisvooaru järeleva-veprotsessist väljuda ning asuda tegema ettevalmistusi järgmiseks, viienda vooaru hindamiseks. MONEYVALi viienda vooaru hindamine toimub muudetud metoodika järgi ning keskendub eelkõige süsteemi efektiivsusele.

Tõhusa süsteemi esmane eeldus on riskide adekvaatne tajumine. Seetõttu on äärmiselt oluline, et peagi algav riigi rahapesu ja terrorismi rahastamise riskihinnangu koostamine oleks põhjalik ja igakülgne. Vaja on, et sellesse panustaksid nii riigiasutuste kui ka erasektori esindajad. Riigi riskihinnang on keskne alus kõigi osaliste poolt riskide mõistmiseks, sektorite riskihinnangute kujundamiseks ning riskide maandamiseks, et plaanida ja ellu viia vajalikke tegevusi. Riskipõhine vaade rahapesu tõkestamisele vajab paikaloksutamist ja praktika kaudu mõtestamist kõigil tasandil. Tähtsate asjadega tegelemiseks võimekuse leidmine eeldab vältimatult ebaolulistest tegevustest loobumist.

Valitsuskomisjon ning selle eksperttöörühmad on teinud palju ettepanekuid vajalikeks õigusaktide muudatusteks. Loodame, et õigusloome kujundajad, valitsus ja Riigikogu võtavad ekspertide nõuandeid kuulda ning teevad vajalikud muudatused õiguskeskkonnas ka ära.

Loodetavasti tuleb kriminaalmenetlusestki sel aastal uudiseid, mis toovad rahapesus toimunu kohta avalikusele suuremat selgust ja aitavad meie finantsüsteemi puhtamaks muuta.